

Uit: Het wonder van de taal - door: Eugen Rosenstock-Huessy (Vught 2003; Skandalon)

De vier ziekten van de taal

De verschillende 'Nee's' van het spreken verwijzen naar de verschillende functies van het spreken die een taaleenheid gewoonlijk bijeen houden. Een analyse van de diverse 'tekortkomingen' van het spreken, is niet zo subjectief of willekeurig als de lezer misschien zou verwachten. Zijn achterdocht zou helemaal terecht zijn wanneer alle taalprocessen, zoals het ontstaan van het spreken, onder de taalkunde zouden worden gerangschikt. Maar wij behandelen het ontbreken van taal als een eigentijds politiek verschijnsel. En zo gauw je dat doet, ontdekt je tot je verbazing dat volken lang geleden namen hebben gegeven aan levenswijzen waarin 'de taal ontbreekt'. In de eerste plaats is er de oorlog.

Volkeren die in oorlog zijn, benoemen niet meer dezelfde dingen als goed of kwaad. De overwinning van de een is de nederlaag van de ander. Door geheimhouding verbergen ze hun plannen voor elkaar. In vroeger tijden werden zelfs de namen van de stammen en de goden zo geheim gehouden, dat de vijand hun kracht nooit zou kunnen aantasten door schaamteloos deze heilige namen te onderzoeken. De ware en geheime naam van de stad Rome werd als geheim bewaard in de tempel van Vesta. Oorlog beperkt de taal dus tot de strijdende partij aan één kant. Oorlog trekt een geografische lijn tussen twee soorten idioom. Historisch gezien kan oorlog ook een kloof binnen een taalkundige eenheid veroorzaken. Burgeroorlogen leggen het fundament voor een dualisme van de taal. Engels sprekende Zuid-Amerikanen spreken meer Engels Engels dan de Canadezen aan de Amerikaanse grens. De inwoners van Chicago spreken meer Amerikaans en minder Engels dan de Canadezen.

Maar laten we de burgeroorlog voorlopig buiten beschouwing laten en ons concentreren op de oorlog zelf. Een oorlog eindigt wanneer mensen weer met elkaar beginnen te spreken. Waar dit niet gebeurt, is de oorlog nog steeds latent aanwezig. Een vredesverdrag is het begin van het spreken tussen territoriale burens. Mensen die in aangrenzende gebieden wonen, kunnen soms noch in oorlog zijn noch vrede hebben. In de oudheid was dit waarschijnlijk de regel tussen de verspreide stammen en landen. Tegenwoordig is zo'n toestand van onverschilligheid uitzonderlijk. Maar tegen deze achtergrond wordt de oorlog beter begrepen. Oorlog is geen vrede, maar vrede is meer dan het toevallig naast elkaar bestaan in twee aangrenzende gebieden zonder enig contact of relatie. We kunnen van de oorlog leren dat groepen niet per sé met elkaar in oorlog hoeven te zijn of in vrede hoeven te leven, maar in een situatie kunnen verkeren die voorafgaat aan een relatie, een situatie waarin ze elkaar niets te zeggen hebben. In deze toestand bestaan ze eenvoudig niet voor elkaar. Er hoeven dan ook geen gemeenschappelijke waarden tot uitdrukking gebracht te worden. Met oorlog is het anders. Hier heeft het feit dat de mensen niet met elkaar spreken een kritiek stadium bereikt en geleid tot het uitbreken van geweld. De bedoeling is op de een of andere manier tot een vergelijk te komen. De vrede moet weer een gezamenlijk recht aan de strijdende partijen verschaffen. Ofwel de ene kant wordt volledig weggevaagd zodat diens taal verdwijnt, ofwel een overeenkomst of vredesverdrag brengt een gezamenlijk recht tot stand. Dan is een nieuwe taaleenheid, die beide legers omvat, geboren. Oorlog was dus voor de mensen in de oudheid niet eenvoudigweg de afwezigheid of het einde van vrede, zoals voor ons. Want er bestonden legio gevallen waarbij mensen uit elkaar waren gegaan en over de hele aarde waren verspreid.

Oorlog was al een stap naar elkaar toe. En hoewel het conflict een ramp was, was het ook een daad op weg naar vrede. Het leven verkiest lijden boven onverschilligheid. Oorlog vloeide voort uit het ontbreken van relaties en was de strijd om nieuwe verbintenissen te scheppen. Zoals bij elke geboorte moest de vrede door barensnood die bij geboorte hoort en die oorlog wordt genoemd. Voor onze analyse is het goed om te onthouden dat deze op de achtergrond liggende onverschilligheid een oorzaak van oorlog is. De verhouding tussen de indianen en de blanken had duidelijk dit oude karakter. Een situatie waarin er duidelijk geen gemeenschappelijke taal was, ging vooraf aan de staat van oorlog. Tegenwoordig kunnen de oorlogen tussen blanken en indianen gezien worden als de onvermijdelijke barensweeën van het samengaan van blank en rood. Oorlog is het geval waarin het feit dat burenen niet met elkaar praten, onverdraaglijk wordt.

Een revolutie is ook een onderbreking van het spreken. Maar het is geen breuk tussen geografische burenen. Een revolutie luistert niet naar de oude taal van recht en orde. Zij schept een nieuwe taal. Dat is heel letterlijk waar. Trotski kon schrijven dat de Russische Revolutie een aantal nieuwe woorden had voortgebracht die wereldwijd bekend zijn, zoals de sovjet, de kolchoz en dergelijke, en andere had omgebracht. Ook is een alleraardigst Amerikaans boek uitgekomen over de nieuwe taal van de Franse revolutie. (Deze gebeurtenis schiep bijvoorbeeld het adjectief 'revolutionair'). In nauwelijks tien jaar tijd veranderde de Franse taal, zelfs uitspraak ervan. De spreekwijze van het hof maakte niet langer de dienst uit. Roi en moi werden eerst net zo uitgesproken als loyaal en royaal. Na 1789 had de Parijse uitspraak van roa en loa gewonnen. Maar een revolutie heeft in het begin geen woorden tot haar beschikking. In de oorlog hebben de beide strijdende partijen hun eigen taal. Twee bestaande talen botsen. In een revolutie bestaat de revolutionaire taal nog niet. Daarom worden revolutionairen jong genoemd. Hun taal moet ontstaan in het proces van de revolutie. We kunnen een revolutie zelfs 'de geboorte van een nieuwe taal' noemen. Alle grote revoluties van het westen worden in mijn boeken over de revolutie zo beschouwd. Hier zullen we een definitie van revolutie geven door een vergelijking met de oorlog. In een revolutie wordt de oude taal verworpen door een nieuwe kreet die worstelt om stem te krijgen. De revolutionairen maken een hels kabaal, maar negen tiende van hun geschreeuw zal verdwijnen en de uiteindelijke taal die dertig jaar later door de burgers of proletariërs wordt gesproken, zal gezuiverd zijn van dit geschreeuw van de beginperiode. Maar tijdens de revoluties lijdt men aan het feit dat de revolutie nog steeds geen stem heeft. Het conflict ligt tussen een overduidelijke, maar dode oude taal en een nieuw leven zonder stem. Oorlog is het conflict tussen hier en daar, tussen de talen van vriend en vijand, revolutie botst tussen oud en nieuw, tussen de talen van gisteren en morgen, waarbij de groep met de taal van morgen in de aanval is.

Er bestaan nog twee conflicten. Het tegenovergestelde van revolutie is onderdrukking of contrarevolutie. In een contrarevolutie vallen de ouderen de jongeren aan, gisteren vermoordt morgen; gisteren valt aan. Haar techniek is veelzeggend. Terwijl de jonge revolutionaire groep schreeuwt omdat die nog geen stem heeft, is elke reactionaire contrarevolutie zo overduidelijk dat die hypocriet wordt. De ziekte van de reactie is hypocrisie. Wet en orde zijn op ieders lippen, zelfs waar een andere waarheid de overhand krijgt. Bedrijven en monopolies noemen zichzelf vrije ondernemingen. Vakbonden die een blok vormen bij het arbeidsoverleg spreken van de vrijheid van contract. Decadente

families hebben de mond vol van al het moois dat hun familie heeft voortgebracht, eisen privileges op enzovoorts.

Aangezien oorlog en revolutie bij ons liever worden bestudeerd dan de twee andere negatieve situaties van de taal, moet benadrukt worden dat de tirannie van het oude even echt is als het geweld van een machtige buurman in tijden van oorlog of het geweld van de jongeren in tijden van revolutie. De tirannie van de ouderen leidt tot degeneratie. Er worden geen kinderen meer geboren, men heeft geen voorstelling meer van de toekomst en kleine gemeenschappen sterven uit. Er ontstaan geen nieuwe, kleinschalige ondernemingen meer. De bronnen van nieuw leven drogen op. Men heeft het nog steeds over de kleine stad als bakermat van alle deugden. Maar deze lippendienst brengt niemand ertoe om het hele jaar door in zo'n kleine stad te wonen. Het gezin wordt geïdealiseerd in preken en artikelen. Maar de mensen in dezelfde degenererende samenleving kunnen op een puur tijdelijke basis trouwen en vrij blijven van nakomelingen. De term 'huwelijk' wordt eenvoudigweg uitgehold. En hetzelfde gebeurt met patriotisme, vrijheid enzovoorts. Lippendienst is de oorzaak van tirannie. Een oude ordening is ontaard en beschadigt toekomstig leven overal waar lippendienst de plaats inneemt van geschreeuw. Het evenwicht tussen gisteren en morgen bestaat uit een wisselwerking tussen een gearticuleerde benoemde staat en een ongearticuleerde onbekendheid. Ik die vandaag anoniem ben, moet en wens morgen bekend te zijn en naam voor mezelf te maken. Wanneer de maatschappij zo clichématig is, zo verstopt dat ze niet toestaat dat mijn dag ooit komt, dan is ze ontaard. Wanneer taal niet meer in staat is om in voldoende mate herboren te worden, ontbreekt de taal tussen oud en vermaard leven en nieuw onbekend leven.

Deze feiten, de 'lippendienst' onder de tirannie van het oude en het wilde geschreeuw onder de tirannie van de revolutie, tonen aan dat de maatschappelijke ziekten van verval en revolutie ziekten van het spreken of van de taal zijn. Ze verhelderen ook het taalprobleem van de oorlog. In de oorlog schreeuwen beide partijen naar elkaar over de loopgraven en door de propagandataal heen, maar naar binnen toe zijn ze volstrekt duidelijk. Tijdens de oorlog is het probleem dat taal alleen in een beperkt gebied waar hoeft te zijn: ik zeg je de waarheid, mijn vriend, maar samen liegen we tegen onze vijand. Het probleem in een oorlog is daarom het regionale karakter van de waarheid. Ik geloof niet wat de vijand zegt. Wat hij ook zegt, ik voer oorlog met hem. Een overwinning in de oorlog betekent dat we niet hebben geluisterd naar de vijand! We kunnen oorlog, in termen van taal, definiëren als een situatie waarin we niet willen luisteren naar de vijand, maar erg gevoelig zijn voor elk gerucht of gefluister binnen onze eigen groep. Een overzicht:

Oorlog	hypergevoelig voor woorden die binnen de eigen groep of partij gesproken worden	immuun voor woorden van buitenaf
Revolutie	hypergevoelig voor het geschreeuw van jongeren	immuun voor de leuzen en wetten van vroeger
Degeneratie (tirannie)	lippendienst aan het bestaande	immuun voor het articuleren van nieuw leven

We hebben nu het punt bereikt waarop we een vierde ziekte van het spreken in een gemeenschap kunnen vaststellen. Zoals revolutie en contrarevolutie elkaar in evenwicht houden, Zo heeft ook oorlog haar tegenspeler. Het is mogelijk om immuun te zijn voor woorden die 'binnenin' mijn gemeenschap worden gesproken. Als we zoeken naar de beste term voor zo'n situatie kunnen we voorlopig het woord crisis of anarchie gebruiken. Wanneer een werkzoekende op mijn deur klopt en ik zeg: 'er is geen werk voor je', schijnt dat geen taalkundig probleem met zich mee te brengen. Maar dat is het wel degelijk! De werkloze die om 'werk' vraagt, vraagt eigenlijk dat hem verteld wordt wat te doen. Ik ben geneigd te denken dat onze economen de ernst van deze aanspraak over het hoofd zien, dat iemand er aanspraak op maakt om toegesproken te worden! Wij willen dat ons wordt gezegd wat wij in onze samenleving moeten doen. De innerlijke crisis van een uiteenvallende samenleving wordt geschapen doordat te veel mensen binnen deze samenleving niet wordt verteld wat ze moeten doen. Het is tegenwoordig voor de meeste mensen moeilijk te vatten dat dit een ziekte van de taal is. Ze zijn er allemaal aan gewend om taal te beschouwen als uiting van gedachten of ideeën. En dus wordt, wanneer een werkloze zakenman een order probeert binnen te halen of wanneer een werkloze arbeider op een baan hoopt, de verbinding tussen dit verzoek en de taal over het hoofd gezien. En toch is spreken in de eerste plaats het geven van opdrachten.

Wanneer ouders weigeren om hun kinderen opdrachten te geven, houdt het gezin op een gezin te zijn. Het wordt een verzameling slecht bij elkaar passende individuen. Opdrachten zijn de zinnen waaruit elke orde wordt opgebouwd. Het abstracte gebruik van het Woord 'opdracht' heeft ons doen vergeten dat 'recht en orde' de optelsom is van alle imperatieven en opdrachten die over een lange periode gegeven werden. Een werkloze is iemand die op zoek is naar opdrachten en niemand kan vinden die hem opdrachten geeft. Waarom is hij daarnaar op zoek? Omdat uitgevoerde opdrachten rechten verlenen. Wanneer ik een figuur van klei maak, kan ik er geen aanspraak op maken daar geld mee te verdienen. Maar wanneer ik de opdracht krijg om figuren van klei te maken geeft dat die aanspraak wel. Een antwoord op een opdracht geeft rechten. De miljoenen werklozen in de jaren dertig hoopten dat iemand ze zou zeggen wat ze moesten doen. Precies de tegenovergestelde tegenstrijdigheid bestaat in de oorlog. In de oorlog willen we niet luisteren naar de vijand. In een crisis kunnen we niemand vinden die ons zegt wat we moeten doen. In de oorlog is er te weinig bereidheid om te luisteren; in crisistijd zijn er te weinig mensen om opdrachten te geven, om vanuit de oorspronkelijke kracht van de taal te spreken, met richtinggevend vermogen.

De lijst met de elementaire spraakziekten is nu compleet. We zullen ze nu analyseren om te ontdekken waarom de lijst compleet is en dan doorgaan met vast te stellen wat deze ziekten ons leren over de normale en gezonde toestand van de taal.

Oorlog: niet luisteren naar wat de vijand zegt.

Crisis: een vriend niet zeggen wat hij moet doen

Revolutie: onduidelijk geschreeuw

Degeneratie: hypocriete herhaling

Taal omvat luisteren en spreken, articuleren en herhalen. Een gezond sprekende groep gebruikt oude termen voor nieuwe feiten (herhaling), nieuwe termen voor oude feiten (articulatie), breidt zich uit naar nieuwe mensen (sprekend) en lijft iedere spreker in die de moeite waard is (luisterend). De beide handelingen luisteren en spreken vergroten voortdurend de ruimtelijke grenzen van de taal. We willen tot iedereen kunnen spreken en naar iedereen kunnen luisteren. De beide handelingen herhalen en articuleren, vergroten voortdurend de tijdsgrenzen van de taal. We willen aansluiten bij alle generaties voor en na ons. Alle vier handelingen zitten vol gevaar. Vaker dan ons lief is mislukken ze.

Oorlog, revolutie, decadentie en crisis zijn de vier vormen van mislukking. In de oorlog worden mensen die vinden dat we naar ze zouden moeten luisteren, buitengesloten; in crisistijd tellen mensen die van mening zijn dat we met ze zouden moeten praten, niet mee. In de revolutie worden orders die gehonoreerd moeten worden, belachelijk gemaakt. Bij degeneratie blijven de kreten die wachten op gehoor, onhoorbaar.

Doofheid ten opzichte van de vijand,

stomheid ten opzichte van de vriend,

overschreeuwen van oude articulatie en

stereotypering van het nieuwe leven

zijn oorlog, crisis, revolutie en decadentie wanneer ze als taalziekten worden geanalyseerd. Als doofheid, stomheid, geschreeuw en stereotype dragen ze namen die duidelijk verwijzen naar de bloedsomloop van de taal. De tegenwerping dat oorlog niet hetzelfde is als doofheid, crisis geen sprakeloosheid is enzovoorts, is terecht. Kanonvuur en torpedo's, een faillissement en verarming zijn op zichzelf wat ze zijn. Het zijn grote rampen, catastrofes zelfs van een gigantische omvang. Lijkt het er niet op dat we met pijlen op een oorlogsschip schieten, wanneer we deze rampen betitelen als ziekten van de bloedsomloop van de taal? De symptomen van deze uitbarstingen van verstoringen van de maatschappelijke orde lijken in geen verhouding te staan tot onze diagnose dat er sprake is van een kleine tekortkoming in de vitale stroom van de 'stille kleine stem'.

Ik wil zeker niets afdoen aan de huiver die door deze beroeringen wordt veroorzaakt. En ik wil niet suggereren dat we niet onder de indruk moeten zijn van apocalyptische gebeurtenissen zoals de crisis van 1929, de bolsjewistische revolutie, de wereldoorlogen of de val van Frankrijk. Maar wat de diagnose betreft, moet ik voet bij stuk houden. Dat de diagnose juist is, wordt zichtbaar in het genezingsproces. Een oorlog eindigt door tekenen van de vrede. Een revolutie eindigt in een nieuwe maatschappelijke orde. Frankrijk is zijn val te boven gekomen door een krachtige wederopstanding en een crisis eindigt in een nieuw vertrouwen en of in hersteld krediet. Al deze remedies zijn van 'taalkundige' of grammaticale aard. Wanneer de vrede wordt getekend, spreken en luisteren de mensen weer met en naar elkaar. Het verjongde Frankrijk was bereid om nieuwe krachten tot het bestuur toe te laten. De bolsjewistische revolutie heeft een nieuwe orde geschapen die zich nu op de eerste plaats bezighoudt met wat voorheen de uitkomst van toevalligheden in de samenleving was: de productie.

En de crisis van 1929 heeft ruimte gegeven aan nieuwe vormen van krediet. Het vertrouwen van het publiek moest door deze nieuwe vormen van krediet hersteld worden. Vrede, krediet, maatschappelijke orde en nieuw bestuur hebben allemaal de connotatie dat het grammaticale elementen zijn, remedies die in praktijk konden worden gebracht doordat er een betere manier werd gevonden om met elkaar te spreken.

Vrede doet ons luisteren naar onze vroegere vijand. Krediet is ons veelzeggende antwoord aan de man die erom vraagt, een taak toevertrouwd te krijgen. De nieuwe maatschappelijke orde is de afkoeling van de revolutionaire koorts en van het geschreeuw van het bolsjewisme en de omvorming tot zeer gedetailleerde modellen voor het dagelijks leven. De vertegenwoordiging van de jeugd, van de verzetsbeweging, voorkomt de terugkeer van de stereotypen van de overjarige Derde Republiek. Laten we nu de ziekte en de remedie met elkaar vergelijken:

1. Oorlog als doofheid tegenover vrede als bereidheid om te luisteren.
2. Revolutie als geschreeuw tegenover orde als vermogen om te formuleren.
3. Crisis als stomheid tegenover krediet als bereidheid om te vertrouwen.
4. Decadentie als stereotype tegenover verjonging door nieuwe vertegenwoordigers.

Wanneer we deze vergelijkingen maken, verschrompelen de apocalyptische rampen tot menselijke afmetingen. Ze zijn zo abnormaal groot zolang de stroom van de taal verstopt blijft. Wanneer deze stroom weer circuleert, is het formaat van onze maatschappelijke omgeving meteen niet meer zo huiveringwekkend. Waar vrede, krediet, orde en vertegenwoordiging goed functioneren, voelen wij ons thuis en binnen de afmetingen die bij ons passen. In de volheid van de taal is de wereld noch te groot noch te klein. Waar de volheid van de taal opdroogt, ervaren we onmiddellijk een verandering in ons gevoel voor afmetingen. We worden overrompeld, overweldigd, overdonderd. We vergelijken de sociale rampen met aardbevingen, overstromingen en brand omdat we onszelf totaal ontoereikend voelen. In feite voelen we ons verloren en klein in een zee van problemen. Wanneer de taal zijn intrede weer doet, lijken de dingen weer onder controle te zijn. We halen weer rustig adem, de storm is gaan liggen. De zee van tumultueuze wanorde is een vijver van vrede geworden. Het is duidelijk dat de dimensies objectief beschouwd niet zijn veranderd.

Er zijn nog steeds dezelfde twee miljard mensen op deze planeet. Maar aangezien we nu weten hoe we met elk van hen moeten spreken, is de angst voor de te grote afmetingen verdwenen. Onze stem beheerst de elementen van de maatschappij weer. Het viervoudige 'Nee' van de taal belichaamt de grote sociale rampen van onze eigen tijd. En in onze eigen tijd dreigen ze ons te vernietigen tenzij een nieuwe vrede, een nieuwe orde, een nieuwe vertegenwoordiging en een nieuw vertrouwen van zich doen horen. We concluderen dat de taal bestaat omwille van de vrede, de orde, de vertegenwoordiging en het vertrouwen. De eeuwige oorsprong van nieuwe taal is gebaseerd op de dodelijke gevaren voor de mens, namelijk oorlog, crisis, verval en revolutie.

Als dit waar is, dient het oorspronkelijke karakter van alle taal in verband te worden gebracht met de menselijke overwinning op dit onheil. En bijgevolg gaan we van hieruit verder naar de analyse van de taal. Als onze diagnose juist is, moet de structuur van de taal getuigen van haar politieke doelen. Maar voor we ons richten op dit onderzoek moet er nog een vraag worden gesteld die te maken heeft met onze huidige ervaring. Staan de afzonderlijke vier weldaden die door nieuwe taal in het leven worden geroepen -vrede, orde, vertegenwoordiging en vert rouw en -los van elkaar? Is het zinvol om over oorlog, crisis, revolutie en verval te spreken als afzonderlijke ziekten? Worden er vier afzonderlijke talen gevormd, een om vrede te stichten, een om een eind te maken aan de crisis, een om de revolutie te smoren en een om het verval te stoppen? Dit is duidelijk niet het geval.

Als ik iemand vijftigduizend dollar toevertrouw , als jij hem als mijn gevolmachtigde behandelt, als onze zonen respect tonen voor wat wij ondernemen en als we onze kinderen toestaan om buiten onze eigen omgeving te t rouw en, moet ik, maar ook mijn schuldenaar, jij, onze zonen en onze schoondochters, allemaal een en dezelfde taal spreken. Echter, het krediet maakte een eind aan de economische wanorde; dat jij mij hielp bij de regeling die ik had getroffen, toonde aan dat wij in vrede leven; onze zonen tonen gehoorzaam respect voor hun ouders en wij tonen een gezond respect voor de roep van een nieuw nog niet uitgekristalliseerd leven.

Oorlog, crisis, revolutie en verval zijn ziekten van een en hetzelfde lichaam dat uit balans is: het spreken. Taal die niet overal gesproken wordt, mondt uit in oorlog. Taal die niet gesproken wordt op alle noodzakelijke plaatsen van het leven binnen een eigen gebied, mondt uit in crisis. Taal die gisteren niet werd gesproken, loopt uit op revolutie. Taal die morgen niet gesproken kan worden, brengt verval. Taal moet functioneren op vier wegen van gezondheid, anders sterft ze. Dat geldt voor onze eigen tijd en het geldt voor alle tijden. Het is een tijdloze waarheid.

We zijn nu toegerust om naar het verleden te kijken. Taal was bedoeld om vrede te sluiten, vertrouwen te geven, het oude te respecteren en de nieuwe generatie de ruimte te geven. Haar vormen moeten deze doelen hebben gediend, want zonder zo'n taal stort iedere menselijke groep ineen. Aangezien we een menselijke geschiedenis van duizenden jaren hebben, heeft dit gewerkt.

Wanneer we nu kijken naar de historische oorsprong waarin de mens met behulp van de formele taaloorlog, respect, vrijheid en vertrouw en bereikte, moet er nog een barrière genoemd worden die ons van dit verleden scheidt. Het spreken was er eerder dan het schrift. Mondelinge taal moest daarom in staat zijn om datgene te doen wat wij zowel door het gesproken als het geschreven woord doen. Onze hele beschaving van geschreven en gesproken taal: vredesverdragen, wetten en verkiezingstoespraken, vaderlijke vermaningen, bekeuringen van de politie en doktersattesten, geruchten van stakingen en contracten van mijnwerkers, moet aan de ene kant worden geplaatst en worden vergeleken met de oorspronkelijke mondelinge taal van de stam. De formele taal van een stam was tegelijkertijd spreektaal en 'het gedrukte boek'. Het was ook zingen en spreken, poëzie en proza ineen. Het was formeel, juist omdat de formele en informele taal, het boek en het gefluister, proza en poëzie, wet en liefde nog niet gescheiden waren.

In de formele taal van een stam van 'onbeschaafde' mensen konden uitdrukkingen als 'suikeroompje', 'wat is er aan de knikker?' en 'goh' niet voorkomen, omdat deze dienstbaar was aan kerk en staat in het mondelinge stadium van deze instellingen. De authentieke plek van de taal ligt in het moment waarop vrede, orde, vertrouwen en vrijheid worden geschapen. Zulke daden leggen de grondslag voor de menselijke humaniteit. Door naar het heden te kijken konden we zien dat catastrofes zoals de bolsjewistische revolutie, de wereldoorlogen, de grote economische wereldcrises en de val van Frankrijk een of andere specifieke vorm van sprakeloosheid behelzen. De negatieve aspecten waren verschillend en specifiek en door hun concrete verscheidenheid verloor de taal haar bleke en algemene karakter. Haar bijzondere krachten, waardoor ze de maatschappij grondvest, kwamen aan het licht.

Wanneer we nu kijken naar de vormen van de taal in het verleden zullen we een vergelijkbare methode gebruiken. De negatieve aspecten verhelderden de positieve kwaliteiten van het spreken die alle vier ziekten overwinnen. De spreekvormen van de stam zullen begrijpelijk worden wanneer we ze behandelen als vormen die in verband staan met andere vormen van groepsleven. De moderne catastrofes verklaarden ons de logica van de taal, haar oorspronkelijke doel, haar logische plaats als een antwoord op bepaalde noden. Ritueel en ceremonies doen door de hele geschiedenis heen iets vergelijkbaars voor ons. Door taal te definiëren als een sociale vorm temidden van andere vormen van sociaal gedrag, wordt haar wisselwerking met andere instituties zichtbaar. Omdat ze inwerkt op andere vormen is de taal niet geheel en al verantwoordelijk voor ons groepsleven.

'Kerk en staat' bij de prehistorische mens

Onze bijdrage aan de definitie van de omstandigheden waarin taal formeel en helder werd, is niet alleen gebaseerd op speculatie. De feiten van de prehistorie en de antropologie stemmen met elkaar overeen. Ze bewijzen dat de mens de taal gebruikte om een 'overgangssituatie' te bewerkstelligen tussen het graf van de eigen generatie en de initiatie van de volgende. De taal schiep een krachtenveld tussen degenen die geleefd hadden en degenen die eens zouden sterven. Gewoonlijk geven we dit weer door te erkennen dat er een bepaalde verhouding bestaat tussen de doden en de levenden. We verklaren begrafenisceremonies door te zeggen dat de doden werden gezien alsof ze nog steeds leefden. Maar dat is niet het echte geloof van de mensheid. Het geloof van de mensheid draaide de verhouding tussen dood en geboorte om: de doden werden vereerd voor zover ze 'als voorgangers' hadden geleefd; de levenden werden mondig verklaard voorzover ze bereid waren om als opvolgers te sterven.

Vrede en orde hingen af van de omkering van de zogenaamd natuurlijke orde tussen geboorte en dood. Voor de moderne ontwikkelde en wetenschappelijke geest gaat de geboorte aan de dood vooraf. 'Het kind is de vader van de mens' zeggen we vanuit dit strikt individualistische gezichtspunt. Maar als we het individu als een eenheid zien van zijn eigen geboorte tot zijn eigen dood, zou hij sprakeloos blijven. Dieren zijn sprakeloos om precies die reden: omdat ze niemands voorganger of opvolger zijn. In de grondwet van de mensheid wordt de graftombe tot baarmoeder uitgeroepen. De stammen, de rijken en de kerken verschillen in dit opzicht niet van elkaar. Wel gebruikten ze zichtbaar

verschillende methoden. En ik zou niet gauw zeggen dat de methoden van onze tijd de 'juiste' methoden zijn en de methoden van de stammen verouderd. Maar dit verschil is van secundair belang wanneer we grammaticale taal willen verklaren.

Stam en kerk zien de relatie tussen ons die zullen sterven en degenen die eerder hebben geleefd, op precies dezelfde manier. Deze relatie wordt in beide gevallen opgevat als het tegenovergestelde van de dierlijke relatie. Zij bestrijdt het dierlijke recht van de mens om zich een plaats te verwerven tussen geboorte en dood. De mens wordt gevraagd de hem toekomende plaats te vinden tussen dood en geboorte! Stam of kerk kunnen niets beginnen met de wetenschappelijke methode waarbij deze gebeurtenissen zo worden gerangschikt alsof de geboorte vooraf zou gaan aan de dood. Ze zouden allebei willen zeggen, en dat zeggen ze dan ook echt: "Dat is blasfemie, het werpt de mens weer terug in de situatie van 'hond eet hond', waaruit de stammen en de kerk de mens door hun formele taal hebben bevrijd."

Als de mens het leven beschouwt van geboorte tot dood, ontkent hij daarmee de vooruitgang. De vooruitgang hangt namelijk af van de eigenschap van de dood dat deze als een snijlijn tot baarmoeder van de tijd wordt. Tussen het graf en de wieg spreekt een beschaafd mens zich uit, wordt hij verstandig en vindt hij oriëntatie en richting. De spanningen die door het graf worden opgeroepen, scheppen de helling waarlangs het water van het leven de hoogten van een nieuwe geboorte kan bereiken. Het dier wordt geboren. Maar het kan niet doordringen tot de tijd die voorafgaat aan zijn eigen geboorte. Een ondoordringbaar gordijn voorkomt dat hij weet krijgt van wat er aan hem voorafging. Niemand vertelt het dier over zijn oorsprong. Maar wij, de kerken en sinds onheuglijke tijden de stammen, hebben alle menselijke wezens bevrijd uit hun afhankelijkheid van het 'alleen maar geboren worden'. We hebben hun de ogen geopend voor hun oorsprong, hun voorgangers. Wij hebben het alleen maar geboren worden omgevormd waardoor ze opeenvolgingen werden van zeer bekende en gevestigde tradities. En we hebben het simpele feit van hun sterven omgevormd tot een reeks precedentes die ertoe leidde dat hun voorgangers nieuwe rechten kregen. We hebben de mensen hun oorsprongen bekend gemaakt door één taal voor hen in het leven te roepen. De oorsprong van het menselijk spreken is het spreken over de menselijke oorsprong. Door één taal te spreken, zijn de mensen mens geworden en kunnen ze doorgaan met Mens te worden.

Toen ik leerde spreken over mijn oorsprong, over de processen die aan mijn eigen geboorte voorafgingen, kreeg ik de kracht om de processen die volgen op mijn dood te bespreken en te duiden. En deze twee krachten, de voorwetenschap voor mijn geboorte en eindbestemming na mijn leven, onderscheiden me van het dier. De oorsprong van de taal zorgt ervoor dat de 'natuurlijke' verhouding tussen geboorte en dood achterhaald is. Het hele momentum van onze taalontwikkeling is dat van alle toespraken die zijn gehouden, alle liederen die zijn gezongen, alle wetten die zijn uitgevaardigd, alle gebeden die zijn uitgesproken, alle boeken die zijn geschreven -elk daarvan gaat in de richting die de dood tot voorganger maakt van de geboorte.

Het is gemakkelijk om onderscheid te maken tussen natuurlijke individuen en de historische 'Mens' wanneer we de procedure in ogenschouw nemen waardoor de

dood tot een voorafgaande gebeurtenis wordt gemaakt. Het puur lichamelijke einde van het leven hoort bij het lichaam dat de laatste adem uitblaast. Maar een begrafenis, een graf, een lofrede en een overlijdensbericht keren dit om, waardoor het taal wordt en een monument voor de levenden. En nu komt het verbazingwekkende feit: er zijn geen menselijke wezens die hun doden niet begraven. Door deze éne handeling oversteeg de mens zijn eigen isolement, hield op een individu te zijn en drong door in de mist van zijn eigen blinde bestaan doordat hij de ouders erkende die hem voortbrachten, wier leven hij wordt geacht voor te zetten. Wanneer we over graven spreken in plaats van over de dood, hebben we ons al overgegeven aan deze omkering van de 'natuurlijke' orde, die de mens in werking stelde op het moment dat hij voor de eerste keer formele taal gebruikte. Een begrafenis is geen aanpassing aan de natuur. Het is een complete revolutie weg van en boven de natuur. Het getuigt van kennis van elkaar, een broederschap van de mens die in het dierenrijk onbekend is.

De solidariteit van de mens wordt geschapen door de dood om te vormen tot geboorte en dat werd gedaan door het oprichten van graven als schoot van de tijd. Aan de andere kant van het leven staat de geboorte. Geboorte is het lot van elk dier. De geboorte op zichzelf is niet vermenselijkt, zij is voor de mens niet anders dan voor andere levende schepsels. Maar de geboorte werd omgevormd in haar tegendeel, net zoals de dood. Er is geen menselijke groep die de jongeren niet inwijdt. Het laatste overblijfsel van deze universele handeling is de doop. De parallel tussen begrafenis en doop is heel duidelijk. Wat alleen mijn zaak lijkt, wordt tot een gebeurtenis in het leven van andere generaties gemaakt.

We hebben gezegd dat het graf tot de schoot van de tijd wordt gemaakt en dat de oorsprong van het spreken, het spreken over de oorsprong is. Nu kunnen we er aan toevoegen dat taal is bedoeld om over doeleinden te spreken. Degene die wordt ingewijd wordt verteld waar hij naar toegaat en hij leert te anticiperen op de dood. Hem wordt gevraagd zijn leven te behandelen alsof het zich al uitstrekt tot voorbij zijn eigen dood. Hij krijgt een naam die zijn fysieke lichaam zal overleven. Hij is geroepen om te dienen als een brug die leidt naar een tijd die niet wordt gemeten in termen van zijn eigen fysieke bestaan. Het graf als wieg correspondeert met de doodkist bij alle initiatierites. De christelijke doop houdt vast aan deze universele traditie. Het kind sterft aan deze wereld nog voor het erin geleefd heeft en wordt dusdanig aangesproken dat het door de stuwende kracht van deze aanspraak met dat leven door zal dringen tot in de toestand na het graf: Door de instelling van begrafenis en initiatie wordt het geheel van ons lichamelijke bestaan in de omgekeerde volgorde inzichtelijk. De begrafenis is een tweede geboorte die tot voorafgaande gebeurtenis wordt; de initiatie is een eerste dood, die de mens doet beseffen dat hij opvolgers nodig heeft.

De taal keert de chaos van de natuur, de strijd tussen louter individuen, haar gebrek aan continuïteit en vrijheid om. In de natuur wordt elk wezen op zichzelf geboren en sterft op zichzelf. Alles is noodzaak. Het noodlot zegeviert. Taal schept vrede, orde, continuïteit en vrijheid. Ze geeft de mens een ambt en een aandeel in het leven door de notie van Leven te verruimén. Hij hoeft zichzelf niet langer als maatstaf voor het leven te zien. Juist de term 'leven' is in veel huidige discussies de wortel van het kwaad. Hij wordt ten onrechte afwisselend gebruikt om zowel het individuele als het eeuwige leven aan te duiden, dat zowel leden van een stam als leden van een kerk ervaren in het hebben van een ambt en in

het samen delen. Onze moderne sceptici lenen van de waardigheid van de termen 'eeuwig leven', 'sociaallevens' en 'historisch leven' wanneer ze dwepen met 'vitaliteit' en 'de rechten van de levenden'. In ons denken zijn het leven van het mensengeslacht en het leven van individuen op een onontwarbare manier door elkaar geraakt.

Omdat de natuurdweper de levenskrachten en de natuurkrachten met de volle overgave van ware aanbidders bewonderen, koesteren zij de naïeve verwachting dat wij geen van allen onze energie zullen steken in ons eigen leven tussen onze geboorte en onze dood. Zij verwachten dat wij allemaal luisteren naar hun preken over de wetten van de natuur en dat wij het leven van de mensheid boven het leven van het individu stellen. Zij verwachten dat wetenschappers hun leven riskeren met experimenten, dat onderzoekers hun leven wagen in woestijnen en dat uitvinders de gangbare vooroordelen trotseren.

Deze natuuraanbidders nemen aan dat wij in alle gevallen hun gezichtspunt als juist en vanzelfsprekend zullen aanvaarden. Zij leven in het fragiele gebouw dat door onze vroege voorvaders is opgericht en waarmee de mens zich tegen de natuur keerde en haar chaos, wanorde en dwang trotseerde. De aanbidders van de menselijke natuur leven met ons, op hetzelfde kerkhof waar wij ooit leerden aanbidden. Ze teren op het kapitaal van aanbiddingskracht dat we verwierven toen het formele spreken de sluier van onze ogen wegtrok en we onze oorsprongen en onze bestemming leerden zien. Maar maakt het werkelijk enig verschil of we onszelf plaatsen tussen onze eigen geboorte en dood of tussen dood en geboorte? De moderne geest is zo nuchter dat hij nog steeds denkt dat de primitieve mens te bijgelovig en te bang voor de dood was. Hij had het gemakkelijker op moeten nemen en niet zijn hele fortuin moeten spenderen aan de begrafenis van zijn ouders en niet al de wreedheden van de tegenslag moeten afwentelen op arme, pas ingewijde jongemannen. Wanneer de taal de mensen werkelijk in staat stelde om 300 gevangenen en 100 paarden af te slachten, weduwen op de brandstapel te verbranden, gezichten en rompen te tatoeëren en jongeren te besnijden en in de huid te kerven, schijnt taal eerder vervloekt dan gerechtvaardigd te zijn.

Schiep het krachtenveld dat werd gevormd door het vermogen om over oorsprongen te spreken en bestemming aan te wijzen werkelijk vrede en orde, vrijheid en vooruitgang? Is daar een algemeen geldend bewijs voor? Geen mens t rouw t met zijn eigen moeder. Elke stam of groep die we kennen, legt beperkingen op aan het huwelijk. De meest recente literatuur stoot, voor de eerste keer in de geschiedenis van de mensheid, op dit eerste resultaat van het zoeken naar oorsprongen. Romanschrijvers en analytici hebben hun twijfels bij de legels van incest. Men vertelt dat de diep verscholen instincten van dochters voor hun vaders en zoons voor hun moeders niet genegeerd kunnen worden en dat de verdringing daarvan kwaad doet aan het 'individu'. Alle menselijke gemeenschappen zijn inderdaad begonnen met het scheppen van eilanden van vrede. Oorlog, jaloezie, verkrachting en anarchie werden daar buitengesloten. Vrede was gebaseerd op het uitsluiten van seksuele concurrentie. Zelfs de meest primitieve groep heeft manieren gevonden om vrede tussen de seksen te waarborgen. Binnen deze verhouding kunnen passie en onverschilligheid elkaar afwisselen zonder dat de samenhang verloren gaat. De huwelijksvormen kunnen variëren van polygamie tot monogamie, van tijdelijke tot blijvende rouw. Maar geen stam van 'wilden' ontbeert het huwelijk.

Huwelijk betekent zelfverloochening en het betekent verdeling. De leden van elk gezin zijn beperkt in hun mogelijkheden. Het gezin, het eiland van vrede, is als zodanig gecasteerd, is kuis gemaakt. De term kuisheid werd niet toegepast op iemands individuele moraal, maar op de zeden binnen het gezin waarin seksualiteit aan banden werd gelegd of getemperd. Een gezin was kuis wanneer en voor zover incest niet voorkwam. Kuisheid is dan ook de oudste menselijke term voor vrede. Een dergelijke vrede ontstond niet toevallig. Het huwelijk is een gevecht tegen het natuurlijke voorkomen van incest. De stam kocht de vrede van de kuisen groepen door een prijs te betalen voor deze vrede.

Zij stond bij bepaalde gelegenheden en voor bepaalde groepen de vrijheid van geslachtsverkeer toe. Er is geen stam zonder groepsdansen, orgiën tussen de seksen of vrij seksueel verkeer, waardoor men t rouw kon blijven aan de kuisheid van elk gezin. In discussies over het huwelijk vind ik nergens het simpele feit vermeld, dat elk gezin in een primitieve samenleving die zelf zou mogen uitmaken hoe men met kuisheid omging, zou uitsterven door incest met kinderen. Het zou ondenkbaar zijn om kuisheid van de kleinere familiegroep te eisen, tenzij de grotere groep van de stam dit verlies compenseerde door seksuele mogelijkheden en kansen te bieden voor de kinderen van deze gezinnen! De stam stelde de familiekuisheden in, net als de rituelen voor begravenis en initiatie. Deze vrede verdeelde het blinde leven van de seksen en gaf kuisheid en dierlijkheid elk hun plaats. De orgieën van een stam verdienen niet het stempel 'obsceen', 'wellustig' of 'losbandig', maar anderzijds kan er ook niet lichtvaardig aan worden voorbijgegaan. Ze zijn net als elke vorm van prostitutie de prijs die betaald moet worden voor de vrede van het gezin, zoals St. Augustinus duidelijk stelt in zijn *Academica*. Elke vrede heeft een zekere prijs, de tol die betaald moet worden aan de chaos van de natuur. De vrede van het gezin is gebouwd op de prijs van promiscuïteit op de feestdagen van de stam. In feite is de verdeling van de menselijke seizoenen in feestdagen en gewone dagen gebaseerd op deze noodzakelijke vrede binnen het gezin en gelijkwaardige orgiën daarbuiten. Het is niet toevallig dat alle menselijke kalenders onderscheid maken tussen feesten en werkdagen. Mensen erkennen elkaar als broeders en zusters door eilanden van vrede (gezin) te maken en door bij bepaalde gelegenheden buiten deze eilanden elkaars gezelschap te zoeken. Deze onmisbare gelegenheden zijn hun feesten.

Het huwelijk is dus de organisatie van het leven tussen kuisheid en orgie. Het huwelijk is op zichzelf niet te begrijpen. Het is één pool in de steeds wisselende organisatie van een stam. Binnen het gezin vermengen de jonge mensen zich niet naar willekeur; tijdens feestdagen hebben ze de gelegenheid om dat te doen. Het gezin tempert, de feestdagen zorgen voor opwindning. Zonder dit raamwerk van de stam kan het gezin haar bestemming niet vervullen. Het uiteenvallen van het gezin in onze tijd is het resultaat van het feit dat deze polariteit is verdwenen. Wanneer van de mensen wordt verwacht dat ze 'van zichzelf' kuis zijn, wordt incest een ernstig probleem. Het ritme, waardoor we vroeger een wapenstilstand schiepen, een soort van vrede tussen moeder en zoon, vader en dochter, broer en zus, is verstoord, deels omdat de orgiën die deze vrede in evenwicht hielden niet meer functioneren. De eilanden van kuisheid bedekten de ogen van mannen en v rouw en voor hun wederzijdse seksuele aantrekkingskracht. En ze deden dat onder andere door aan de inwoners van deze eilanden titels te geven. De grote namen van het gezin, vader, moeder, broer en zus, hebben een merkwaardige eigenschap gemeen: ze

worden op het eind net zo vervoegd als de woorden 'ander' en 'beter'. Cuny, een Franse taalkundige heeft aandacht gevraagd voor dit onopvallende symptoom. De overeenkomst met de woorden die wij gebruiken voor een vergelijking, onze uitgang '-er' bij de vergelijkende trap (lang-er, sterk-er) schijnt aan te tonen dat ze niet alleen als een paar werden beschouwd maar nog intiemer, bepalend waren voor elkaar. Alleen waar een vader is kan, strikt gesproken, een moeder zijn. Een merrie heeft veulens. Een v rouw kan nakomelingen hebben. Dit maakt haar, in de oudheid, niet tot een moeder in de volle betekenis van het woord. Voor ons tijdperk was het moederschap zo duidelijk een titel voor een functie, dat deze niet verkregen kon worden door ongetrouwde vrouwen. De wisselwerking tussen 'vader' en 'moeder', 'zuster' en 'broeder' is voor ons allemaal een voortdurend probleem. Dit werd het beste aangetoond toen scheidingen algemeen werden en kinderen hun ouders weer als individuen begonnen te zien, als mannelijk en vrouwelijk. De constitutie van het gezin verbood de kinderen dit onderscheid. Ouders werden beschouwd als mensen die een taak (een ambt) hebben, als Dame en Heer. Hun relatie als sekspartners werd secundair gemaakt. Kinderen moeten hun ouders niet in de eerste plaats beschouwen als sekspartners. De werkelijke betekenis van het gezin wordt vernietigd wanneer Jantje over zijn vader spreekt als 'de man die met mamma vrijt'. De namen vader en moeder hebben juist tot doel de situatie in dit opzicht om te keren. Ze zijn inderdaad bruid en bruidegom. Maar voor de rest van de wereld zijn ze duidelijk echtgenoot en echtgenote, en vader en moeder.

Eens te meer stuiten we op het duidelijke feit dat alle mensen in alle tijden wetten van de natuur hebben afgeschaft door een besluit en door een naam. Wanneer de bruid is gesluiert, is het de rest van de wereld verboden om aan haar te denken als de bedgenote van deze of gene man. Ze is zijn v rouw en daarom is het natuurlijke verdrongen door een geheel nieuwe relatie van het echtpaar. In deze relatie vertegenwoordigt de v rouw de man en de man vertegenwoordigt zijn v rouw opdat geen spoor van seksualiteit zichtbaar zal zijn voor kinderen en burens. De man kan na de geboorte van zijn kind in bed gaan liggen. Dit beroemde gebruik is slechts een van de hoogtepunten van de omkering van de wet van de natuur. De v rouw zwaait de scepter bij de afwezigheid van de man. Volgens de Romeinse wet is ze als één van zijn kinderen, wat een andere manier is om de kuisheid van haar positie aan te duiden. In onze maatschappij draagt ze zijn naam, wat neerkomt op hetzelfde. Volgens de kerk zijn ze één vlees, waarmee het vredesverbond wordt bezegeld boven hun 'individualiteit' of beter 'verdeeldheid'. Dat een man en een v rouw de grove indeling op grond van sekse moeten ontvluchten en door de gemeenschap herkend worden als man en v rouw , is de vrucht van de taal. Het is volslagen onnatuurlijk. Het brengt een relatie aan het licht die niet van nature is gegeven, maar die geschapen is door geloof: De ervaringen van de primitieve samenleving op het gebied van de creatieve krachten van de mens draaiden om het graf, de wieg en het huwelijksbed. Vergeleken met onze theologie mag zijn geloof in de goden vaag en veranderlijk zijn, maar zijn geloof in het huwelijk was onwankelbaar.

Het is echter veel moeilijker te geloven in het huwelijk dan om te geloven in God. De afbraak van de natuurwet waardoor elke man onder de zestig elke v rouw onder de veertig probeert te verleiden, is een daad die dezelfde kwaliteit vereist als het geloof in God: het vraagt geloof. Geloof is onze voortdurende kracht om weerstand te bieden aan vluchtige gedachten, verschijningen of opwellingen. Het

argument dat een man een man is en een vrouw een vrouw , ligt voor iedere normale man en vrouw elke morgen en elke avond klaar. De wereld van vandaag is vol van dit soort denken. Geloof sticht huwelijken tegen dit soort denken in. Geen huwelijk kan zonder dit geloof bestaan. En in het geval van het huwelijk telt niet de getuigenis van dit geloof, maar de dagelijkse bekrachtiging ervan. Daarom zeiden we dat het geloof in het huwelijk moeilijker is dan het geloof in God, vooral nu 'geloof' gewoonlijk wordt gedegradeerd tot een verbale verklaring.

Als een man en een vrouw worden tot een echtpaar, dan zullen dochters en zonen in hen hun vader en moeder zien en elkaar om die reden behandelen als broeder en zuster, als afspiegeling van de kuisheid van hun ouders. Een groep die deze vruchten voortbrengt, heeft de loop van de natuur omgekeerd. Op een bepaalde leeftijd is seks zeker de sterkste passie van de mens. Maar de taal die titels verleent als echtgenoot en echtgenote, heeft de natuur overwonnen. Het onthulde een nieuwe leefwijze aan degenen die geloofden. Huwelijksverbanden vormen het hart van elke primitieve samenleving.

Maar waarom is het huwelijk de vrucht van de omkering die de taal inbrengt in de verhouding van de mens tot geboorte en dood? Een Romein trouwde de *liberorum procreandorum causa*. De nakomelingen werden *liberi* genoemd (*eleutheros* in het Grieks), een lid van de komende generatie. Vrijheid en huwelijk zijn wederkerig. Waarom zijn de kinderen die wettig geboren worden 'vrij' en de meeste buitenechtelijken niet? Dat is een heel andere vraag, die door het naturalisme van Rousseau, met zijn voorliefde voor vondelingen, volkomen in het duister wordt gelaten. De enige reden is dat 'vrij' betekent: gezien worden als de komende generatie, verwacht en gewenst als potentiële opvolger. De ouders hebben gehandeld als voorgangers, niet als voortplanters, maar als voorlopers. De sluier werd opgelicht en ze wisten wat ze deden toen ze deze kinderen kregen.

De Griekse mythologie en de mythen van alle volken staan steeds weer stil bij de twee manieren om nageslacht te krijgen: de onwettige en de wettige. Niemand was in die tijd zo naïef om aan te nemen dat geslachtsgemeenschap zich beperkte tot het huwelijksleven. Dit absurde waanidee behoort uitsluitend bij onze eigen tijd. Maar de mensen voelden dat de strijd tussen huwelijk en seksorgiën een echte strijd was tussen geloof en de roep van de natuur: geloof was de grondslag van het huwelijksverbond, de natuurlijke drift verdedigde de seksuele vrijbuitelij. Het conflict tussen geloof en verstand is eeuwig. We vermommen het als een conflict tussen theologie en wetenschap: een vorm waarin het alle belang verliest. Maar de onwettige kinderen van Zeus en de steun van Hera voor het huwelijk waren van het grootste maatschappelijke belang, zoals iedereen kon zien en begrijpen. De titel van de vrije, van de 'komende generatie' kon niet worden verleend aan degenen wier toekomst niet was gecreëerd door een oudere generatie die vrijwillig terughoudend was geweest en hun 'komst' had voorbereid. Toekomst en vrijheid, vrij en 'komend' zijn twee kanten van dezelfde zaak. Zonder vooruitzien geen vrijheid. Het vooruitzien van mijn vader is mijn vrijheid. Mijn eigen 'toekomst' is mogelijk gemaakt door de liefde van de voorgaande generatie.

In mijn jeugd zei men dat de Romeinse huwelijksformule '*liberorum procreandorum causa*', 'het voortbrengen van vrije nakomelingen',

verschrikkelijk prozaïsch was. We kunnen nu trouw en uit liefde omdat we rekenen op een aantal openbare voorzieningen, van kleuterschool tot openbare gezondheidszorg voor onze lastige kinderen. Toch kan ik niet langer de ogen sluiten voor het feit dat elk van deze instellingen, inclusief de medische zorg, oorspronkelijk een deel van het gezin was. Daarom betekende elk huwelijk de stichting van een kleine natie met aandacht voor de vrijheid van haar toekomstige burgers, de vrije en wettige kinderen. Ouders offerden hun leven op en wijdden hun hele bestaan aan deze stichtingsdaad. Geen wonder dat ze titels verwierven van de nieuwe status: echtgenoot en echtgenote; de basis van het huwelijk was de openbare wet en niet een privé-contract. En de sancties moesten van religieuze aard zijn als de kinderen niet het slachtoffer wilden worden van een willekeurig en tiranniek despotisme. Met andere woorden, het huwelijk was de steunpilaar van de openbare wet en omgekeerd werd de openbare wet gerealiseerd op het kruispunt van de dood van de ene generatie en de geboorte van de volgende. De huwelijksbeloften worden niet begrepen tenzij ze opnieuw hun authentieke plaats krijgen. Ze werden uitgesproken omdat de nieuwe stichters zichzelf geplaatst zagen tussen voorgangers en opvolgers, als een fase tussen voorouders en kleinkinderen. Buiten deze chronologische plaats konden de beloften niet worden uitgesproken. Omdat elk van hun woorden ze tot een fase in de vrijwillige verbinding tussen graf en moederschoot maakte, een daad van respect voor de traditie en tegelijkertijd een daad van vrijheid.

Het conflict tussen politiek gevoel en gezond verstand

Elke politieke structuur, zo kunnen we nu concluderen, brengt menselijke wezens in tijden en ruimten waar hun lichamelijke zintuigen geen toegang hebben. Deze tijden zijn langer dan het individuele leven en deze ruimten zijn groter dan een enkel individu in zijn macht kan houden. Elke politieke orde overschrijdt de tijd waardoor een persoon wordt beperkt en de ruimte waarin hij is opgesloten tot voorbij de 'grenzen' van zijn eigen leven. Deze uitbreiding is 'onnatuurlijk', 'bovennatuurlijk', 'transcenderend'. Het gebeurt niet vanzelf. Het zijn de menselijke toewijding en de rouw die de aanzet geven tot deze onvoorziene en onvoorspelbare opgave. Haar bestendigheid is nooit verzekerd. Elke politieke structuur kan elk moment uit elkaar vallen, tenzij haar voortbestaan wordt hernieuwd door het geloof van mensen die zich eraan verbinden.

Formele taal dient zowel om te stichten als om iets opnieuw van kracht te doen worden. Formele taal benoemt mensen in ambten in een politieke organisatie. Ze roept een gemeenschappelijke geest op in wiens naam alle leden beloven dienstbaar te zijn en de belofte krijgen dat ze gediend zullen worden. Ze wijst objecten in de buitenwereld aan, die als natuurlijke basis voor dit politieke lichaam zullen dienen. En ze moet de 'eleutheroi', de 'liberi', 'de veel-belovende jeugd' inwijden opdat ze vrijwillig deze fragiele en steeds riskante onderneming oppakken. Door formele taal komt de mens de chaos te boven. Chaos is niet eenvoudig, maar ingewikkeld. Een analyse van de chaos helpt om de cruciale taak van de samenleving in haar complexiteit. Chaos kan de onderlinge banden van de gemeenschap vernietigen; dan wordt zij, door een gebrek aan vertrouwen, tot wanorde of anarchie. Chaos kan de levenskracht vernietigen door een gebrek aan vrijheid. Dan wordt zij, door vooroordeel en stagnatie, tot despotisme en ontaarding. Chaos kan de continuïteit vernietigen, vanuit gebrek aan respect; wat zichtbaar wordt in de vorm van rebellie en revolutie. En tenslotte kan chaos de moeizaam opgerichte 'grenspalen' van het politieke

lichaam vernietigen; dan neemt hij de lelijke vorm aan van oorlog. Maar de namen die sociale chaos aanduiden, zijn op zichzelf scheppingen van formele taal. De mens die eerst vrede heeft gesloten, is nu in staat om oorlog een proces te noemen dat het boven-tijdelijke en het boven-plaatselijke dat door de stam is gevormd, aanvalt.

Er zijn pacifisten die de oorlog steeds maar blijven betitelen als moord. Maar sinds de mens kon spreken, stonden moord en oorlog bijna aan de tegenovergestelde uiteinden van de schaal van maatschappelijke processen. De moordenaar was en is pre-tribaal; hij stelt zijn wil tegenover die van ander. Oorlog verdedigt de orde waaraan de krijger een deel van zijn wil heeft overgeleverd, omdat hij gelooft in een hogere bovennatuurlijke vrede en orde tussen mensen die voor hun voortbestaan afhankelijk zijn van zijn handelingen. Niet meedoen aan de oorlog betekent dat ik de vrede die mijn politieke organisatie heeft bewerkstelligd, laat vallen. Niet moorden betekent het respecteren van de continuïteit die mijn politiek lichaam heeft opgebouwd.

Het eerste politieke lichaam, de stam, werd opgebouwd als een vrede tussen families. Gezinnen zijn onderverdelingen van een stam. Geen gezin kan bestaan zonder de stam. Het tegenwicht van de vrede van het gezin zijn de orgieën van de stam en de huwelijksklassen. Het 'idee' van de stam gaat logischerwijs vooraf aan het gezin. De gebruikelijke beweringen in onze leerboeken dat 'families samen een stam vormden' behoeven herziening. Zij werden niet tot stammen, maar ontstonden uit de stammen. Door de nominale en expliciet hoge taal van de stam kon het gezin drie dingen bereiken:

1. Vrede tussen seksuele rivalen en bestraffing van de schenders van de kuisheid. Het huis verkrijgt een gewijde vrede.
2. Vrede tussen leeftijdsgroepen, tussen de generaties der mensen. Zij die zondigen tegen de geest van de traditie en het respect worden vogelvrij verklaard, worden 'wolven'. Zij moeten de stam verlaten, een nieuwe stichten en een nieuwe taal scheppen.
3. Vrede tussen het rijk van de vijf zintuigen en een bovenzintuiglijke politieke orde van ruimten en tijden buiten het bereik van elk 'individu'.

Deze drie doelen worden bereikt door aan het huis een plaats te geven die niet voortkomt uit de 'natuur', maar die het krijgt aangewezen door een expliciete arbeidsverdeling. Het huis ontvangt een opdracht waarbij zijn leden, als één 'vuurplaats' binnen het grotere lichaam van de stam, hun ambt bekleden. Het ritueel van de stam vestigt elk gezin als een van haar centra van 'gezond verstand'. Gezond verstand verhoudt zich tot het zintuiglijke en tot de verheven taal op dezelfde manier als informele taal zich verhoudt tot pre-formele en formele taal, zoals voornaamwoorden enerzijds verwijzen naar dierengeluiden en anderzijds naar de zelfstandige naamwoorden van de hogere taal. Gezond verstand wordt tegenwoordig niet behandeld als een historisch verschijnsel. Maar gezond verstand is het uiteindelijke resultaat van het conflict tussen de dierlijke natuur van de mens en de sociale rollen die hem op grond van namen worden toebedeeld. Bij de vuurplaats van elk gezin wordt de verheven taal van de stamgeest teruggebracht tot het eenvoudigste niveau. Daardoor wordt het tot gezond verstand.

Dit gezond verstand accepteert de bovennatuurlijke verschijning van een gezin dat jaloezie, rebellie, tirannie en moord heeft opgegeven, maar in de schaduw van de bescherming van de stam neemt zij haar bestaan als zo vanzelfsprekend aan, dat ze het gebruik van grote woorden, liederen, toverformules, eden en vervloekingen die tijdens de stamfeesten worden uitgesproken, niet nodig vindt. Het gezond verstand steunt op deze achtergrond. Waar de stam expliciet moet zijn, daar is elke groep die gebaseerd is op gezond verstand juist impliciet.

Alles waar we impliciet in geloven, moet ooit expliciet ontstaan zijn. Dit is nu de relatie tussen enerzijds het gezond verstand, de voornaamwoorden en de informele taal binnen het gezin en anderzijds het bovenzintuigelijke of politieke besef met de zelfstandige naamwoorden en de vormen van het politieke lichaam. Het ene bestaat niet zonder het andere. Het verlangen van Rousseau en Benjamin Franklin naar een menselijke samenleving die alleen op gezond verstand is gebaseerd, is onzinnig. Émile en Poor Richard ontleen al hun gezond verstand aan de opperste politieke gevoeligheid; hoe meer gezond verstand we hebben, hoe meer politiek gevoel we al hebben ontwikkeld en omgekeerd. De grondslag voor deze voortdurende polariteit is de taal. Taal komt niet voort uit gezond verstand maar komt van de stichters, de scheppers van een nieuwe structuur. Gezond verstand neemt bestaande taal in zich op; het maakt dat we ons thuis voelen in een al bestaande politieke structuur. We komen tot rust. Maar nieuwe taal wordt gemaakt onder de druk van de graven in onze rug en de wieg voor ons, van vijanden tegenover ons en onenigheid binnen onze eigen gelederen. Dit zijn situaties die bij het gezond verstand op pijnlijke wijze ontbreken, situaties die schreeuwen om expliciete, zeer formele en definitieve uitspraken.

De roep om vrede en orde is wanhopig. De roep om vrijheid en om terugkeer van de goede oude tijd is uiterst heftig. De slaapliedjes en het suikerzoete gezond verstand zijn voor roepende, huilende, schreeuwende en woedende mensen niet aanvaardbaar. Zij moeten het wonder ervaren dat doden tot leven komen, vijanden vrienden worden, verschilovereenkomst wordt en dat geschreeuw wordt tot nieuwe woorden. Ze moeten zien, horen en aanraken voordat ze geloven. Formele taal bewerkstelligt precies deze wonderen. De doden lijken tot leven te komen, geroep wordt gebed, vijanden komen met elkaar in gesprek; innerlijke onenigheid wordt een harmonieus lied van stem en tegenstem van dialoog en koor. Wanneer de taal deze wonderen voor de samenleving niet tot stand zou brengen, zou ze onnodig zijn. Als 'communicatiemiddel' wordt ze alleen door het gezond verstand gebruikt. Maar 10.000 talen zijn duizenden jaren lang even vaak gesproken als middel tot excommunicatie als tot communicatie. Ze hebben de weerwolf, de demon, de despoot en de vijand net zo vaak vervloekt als ze het kind hebben gezegend, de geest hebben aangeroepen, de Heer hebben gehoorzaamd en zich met de vijand hebben verzoend. Elke stam heeft blootgestaan aan voortdurende aanvallen van binnen en buiten. Zijn formele taal heeft hem in leven gehouden als een politiek lichaam, terwijl hij door de tijd heen migreerde over de aarde en gedecimeerd en verwoest werd. Op wonderlijkbaarlijke wijze is hij verankerd in een eeuwigheid en trotseert hij ruimte en tijd. Taal is de politieke constitutie van een groep die uitgaat boven de leeftijd en de levensruimte van het individu, boven gezond verstand en besef van lijfelijkheid.

Ons beeld van het verschijnsel taal zou te rooskleurig worden als we niet met nadruk zouden wijzen op de onvolmaaktheden van de stamordeningen. De Griekse mythologie is al eerder genoemd vanwege haar openlijke pessimisme. Te veel mensen tartten de stam en begroeven hun doden niet, maar sloegen de ouderen net als vroeger dood. Te veel mensen verkrachtten en schonden de rouw en. Velen kwamen niet op de bijeenkomsten van de stam. Net als tegenwoordig schoot de maatschappelijke orde tekort. De 'berserkers' en de 'titanen' waren werkelijkheid. Deze mensen wilden razen en tieren, maar niet spreken; ze braken met het stamverband. Deze feiten vormen een waarschuwing tegen de overschatting van wat de taal heeft gedaan en heeft voortgebracht. Wanneer zij niet keer op keer had gefaald, zouden wij kunnen denken dat de taal onfeilbaar is. Als een natuurlijke proces zou taal ook onfeilbaar zijn. De meeste antropologen zijn overtuigd van het natuurlijke karakter van de taal. Ze vragen nooit onder welke condities ze moet functioneren. Bij al hun onderzoek gaan ze er heel naïef van uit dat de mens eerst kan spreken en dan de politiek ingaat of de maatschappij organiseert. Het tegenovergestelde is waar. De mens moet spreken als hij een samenleving wil, maar heel vaak kan hij niet spreken en dan stort zijn samenleving in elkaar. Bovennatuurlijke processen zijn even vaak afwezig als actief. We zouden onze adem een minuut moeten inhouden en onszelf afvragen: zullen we in staat zijn om onze chaos "weer opnieuw om te zetten in orde? Er is geen garantie voor succes omdat er nog nooit een tijd is geweest waarin alle spreekvormen en alle sprekende groepen erin slaagden om de mensen te bewegen tot vertrouwen en vrijheid -sommige lukte het, sommige niet. Alle taal moet het risico nemen dat ze door het gezond verstand verkeerd begrepen wordt. Dit risico is werkelijk buitengewoon groot. Alle onwaarheid, drogreden, hypocrisie en leugen van veel sociale relaties komt voort uit dit onvermogen van het gezond verstand om de volledige betekenis van de grote vormen van de taal te begrijpen. De vader van de leugens, de duivel, is niemand anders dan de gemeenschap van het gezond verstand die ons altijd influistert: 'nou en?', 'zeg het een en doe het ander', 'denk het ene en leer het andere', 'draag het ene idee uit en koester het andere', 'er zijn privé-overtuigingen en publieke meningen' enzovoorts.

Niemand gelooft tegenwoordig in het bestaan van de duivel, omdat niemand veel belang hecht aan de taal. In het District Columbia wordt beambten alleen maar gevraagd een eed te zweren om hun salaris te ontvangen. Zo wordt de eed een lachertje. Nu mag de eed die in Washington D.C. wordt afgenomen een lachertje zijn, de woorden mogen betekenisloos zijn, maar dat neemt niet weg dat het politieke lichaam toch in staat moet zijn om te spreken met gezag. En een mens moet in staat zijn om zijn leven aan een heilig doel te wijden. Wanneer oude vormen zijn versleten zullen mensen niet rusten voor er andere manieren zijn om nieuwe vormen te formuleren die ons met nieuw geloof en respect vervullen. Het conflict tussen vorm en gezond verstand leidt tot de ziekten van de taal. Ziekten van de taal maken de mensen tot leugenaars.

Een leugenaar is iemand die aan de maatschappij een slechte naam geeft. Hij gelooft niet wat hij wordt verondersteld te geloven. Dat kan de fout zijn van de maatschappij of zijn eigen fout. Maar zulke tegenstrijdigheden lopen uit op rampspoed. Deze tegenstrijdigheden zijn sinds onheuglijke tijden voorgekomen. Wij lijden aan onze eigen creaties of dat wat wij zelf hebben voortgebracht. Prometheus is niet de enige held die pijn heeft aan zijn lever terwijl zijn lichaam is geketend aan de rots van de tijd. Zolang de mens heeft gesproken is hij tegen

zichzelf verdeeld geweest. Niet meer dan de helft van wat hij heeft gezegd wordt volledig begrepen. De andere helft is of dood hout of het is bedrog. Verbroken beloftes, geschonden vertrouwen, ongedekte' cheques, strenge puriteinse wetten die niemand gehoorzaamt en lippendienst zijn er in overvloed.

De werkelijke wonderen van de taal worden, net zoals alle wonderen, bedreigd door valse imitaties. Iedere kerk heeft haar agnostici binnen handbereik, elke juiste verklaring nodigt uit tot pseudo-verklaringen. Tijdens zijn toespraak in St. Andrews beweerde Rudyard Kipling dat de eerste spreker een leugenaar was. Dat is niet waarschijnlijk, maar de tweede spreker was het vermoedelijk wel. We kunnen de eeuwenlange geschiedenis van staten of de kerk niet begrijpen zolang we deze onvermijdelijke tekortkoming in het allereerste begin van gearticuleerde taal niet herkennen. De relatie tussen waarheid en leugen is een menselijk probleem dat wordt veroorzaakt door onze schepping van de menselijke taal. Zoals Clemenceau in zijn minachting van de mens zei: "Alleen bloemen liegen niet". Ze spreken ook niet, behalve wanneer we ze verzenden als een woord van onze menselijke taal. Maar zijn uitspraak laat in ieder geval zien dat de mens van meet af aan heeft moeten vechten tegen de vader van de leugen. De eerlijkheid van de oorspronkelijke taal, haar formele karakter en haar plechtigheid kunnen alleen gewaardeerd worden door waarnemers die gevoel hebben voor deze tragische kant van onze aspiraties. Onze analyse van de taalvormen zou ermee geholpen zijn wanneer we het gevaar beseffen van het mogelijke verraad dat in elke taal schuilt.

Spreken versus nadenken

Wij moderne mensen zijn niet meer bang voor de duivel. In de oudheid waren de mensen dat wel. Bij alles wat ze zeiden, hielden ze rekening met dit gevaar. Daarom zijn de bespiegelingen van de moderne denkers over de taal van de oudheid of van de primitieve volken niet realistisch. Dr. Sigmund Freud of de heren Linton, Malinovski, Rank of Wilhelm Schmidt denken na wanneer ze hun wetenschappelijke boeken schrijven. Nadenken betekent relatief veilig zijn. Het denken heeft zijn waarachtige plaats in een tijdsspanne van complete veiligheid en ontspanning. De formele taal heeft zijn waarachtige plaats in een moment van chaos en opperste spanning, tussen hamer en aambeeld, 'between the devil and the deep blue sea'. Dat is, zoals we nu zien, bijna letterlijk waar. De diepe blauwe zee is de open, onzekere chaos en de duivel is de verleiding om versleten en betekenisloze woorden en toverformules te gebruiken zonder de wil om daarnaar te handelen.

Iedere Amerikaan heeft, vanuit zijn eigen geschiedenis, toegang tot deze waarachtige plaats. 'Onze voorvaders verklaarden 87 jaar geleden dat de mens vrij en gelijkwaardig is geboren'. Deze formule werd 87 jaar herhaald, maar er is in het Zuiden niet naar gehandeld. In 1860 bevonden de Amerikanen zich tussen de vader van de leugens en de wilde open zee van de verwarring. De prachtige naam 'Mensheid', die in 1776 met 'gepast ontzag' werd gebezigd, liep in 1860 uit op iets waar men aanvankelijk nooit van had gedroomd. De naam 'Mensheid', de termen 'vrij' en 'gelijk' die als een belofte van een nieuwe wereld hadden geklonken, eiste dat ze zou worden ingelost door daden van geloof.

Elke oorspronkelijke groep mensen met dezelfde taal wordt geconfronteerd met een relatie als die tussen Jefferson's Onafhankelijkheidsverklaring van 1776 en

Lincoln's Gettysburg-proclamatie. Hun namen zijn beloften die vragen om verwerkelijking. Christiaan, Hildegard, Frederik, Alfred, Dorothy, Faith, Grace en Hope zijn imperatieven. Ze dagen degenen die zo heten uit om te handelen naar de belofte die er in hun naam schuilt. De zogenaamde 'theoforische' namen die de naam van een god herbergen, zoals Godfried, Ramses, Tuthmoses, Diodorius, Donderdag, Zondag en Vrijdag, zijn geen verklaringen of feiten maar beloften en opdrachten, uitnodigingen aan degene die zo heet en aan de geest die over de drager van zo'n naam wordt uitgeroepen en aan de gemeenschap die in de kracht van deze geest de drager zo noemt.

De namen van waarachtige taal wijzen allemaal in drie richtingen: ze wijzen naar het publiek aan wie het wordt verteld, ze wijzen naar de persoon die wordt geroepen en naar de 'geest' die wordt aangeroepen. Het moderne denken deelt de namen in bij de algemene concepten waarover men kan generaliseren. Taalkundigen spreken over 'theoforische' namen als een bepaalde 'klasse' van woorden. Psychoanalytici rangschikken ze bij de 'taboes'. Historici kunnen ze vergelijken met bepaalde namen met een seculier en beroepsmatig karakter uit latere fases: bakker, molenaar, jager. Het denken doet alsof woorden eenvoudig en specifiek zijn om er vervolgens mee te kunnen generaliseren. De weg van de wetenschap loopt van feiten naar generalisaties. De meeste opvoeders denken dat het vermogen om te generaliseren het belangrijkste vermogen van het verstand is.

Waarachtige taal kan niet worden ondergebracht bij zaken die van feiten naar algemeenheden gaan, die zijn voorbehouden aan het academische denken. Degenen die de slavenhandel hebben afgeschaft en degenen die de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring hebben ondertekend,- bevonden zich niet in het rijk van de reflectie of de hogere kritiek. Ze spraken. En spreken is een gemeenschappelijke verplichting in drie richtingen: ik spreek; ik ben bereid om aangesproken te worden op wat ik zeg; ik meen serieus dat wat ik zeg, gezegd moet worden.

Taal begint met ieder Woord dat in goed vert rouw en wordt gesproken en dat waar is; waar ik, zelfs onder druk, voor wil staan en waarvan ik hoop dat de rest van de gemeenschap zal geloven dat ik de waarheid spreek. Zij ontvouwt haar historische leven als een wisselwerking, een drama tussen mijn vert rouw en in mijn volk, mijn geloof in de waarheid en mijn geloof in mijzelf. Elke naam die op haar waarachtige plaats wordt uitgesproken is een daad van geloof, van gemeenschapszin, van gehoorzaamheid en van maatschappelijke wisselwerking. Haar hele kracht komt voort uit haar drievoudigheid en een naam die niet langer deze stroom produceert van drie-in-één: het publiek, de spreker en de inspiratie, is dood en moet begraven worden.

Dit is precies wat ons academisch denken doet met woorden en namen: ze begraaft en analyseert dode namen die niet langer de vonk doen overslaan tussen spreker, toehoorder en waarheid. Het nadenken is de doodgraver van vroegere taalprocessen. Haar tijd komt nadat de waarachtige plaats van de taal leeg is geworden. Ze definieert dan het woord 'Dorothy' als betekend 'gave van God'. Deze definitie wordt gegeven buiten de gemeenschap waar de naam Dorothy in een gevaarlijke situatie ontstond. Stel bijvoorbeeld dat het om een clan met een tirannieke matriarchaat ging. De naam Dorothy werd gegeven om de moeder van het kind onder druk te zetten, om de vreselijke tiran de waarheid

over haar kind te vertellen: het was niet van haar, maar een vrije gave van God. De naam was inderdaad een taboe; bedoeld om het kind tegen misbruik van de ouders te beschermen, amulet en tovermiddel tegelijk. Maar was het ook niet een verplichting voor Dorothy, een voortdurend appel op haar gevoel van verantwoordelijkheid? En tenslotte: wat een prachtige lofprijzing van de Godheid, wat een eerbewijs aan de Schepper van de mensheid. Elk van deze 'betekenissen' van de naam 'Dorothy' zou volstaan als definitie. Maar niet een daarvan is zinvol buiten de voortdurende wisselwerking tussen alle drie. De term 'betekenis' is niet voldoende om taal te verklaren. De betekenis van de betekenis wordt niet onthuld door onze termen te definiëren. Onze semantici hebben gelijk wanneer ze hun methode toepassen op dode woorden uit het verleden. Het zijn doodgravers. Ze zijn volledig hulpeloos met betrekking tot de namen die de semantici zelf en hun publiek nog steeds verbinden in een geest van samenwerking en vertrouwen. Om dit kernpunt inzake de misverstanden omtrent de taal te verduidelijken, gaan we niet in op woorden uit het verleden, maar geven we een korte bespiegeling over de namen waaronder deze semantici handelen.

Onze semantici worden semantici genoemd. Semantiek is een wetenschap. Wij worden geacht te geloven dat wetenschap zal zijn en dat het goed is om de boeken over semantiek geschreven door semantici te lezen voordat we onze termen in het openbaar gebruiken. De term 'wetenschap' wordt in deze context niet behandeld als een vaststaand en reëel feit, maar als een activiteit op grond waarvan ik, de lezer van het wetenschappelijke boek, word geacht 10 dollar te betalen en waar de schrijver zijn reputatie en tijd aan in steekt. Hij spreekt tegen mij in de naam van de wetenschap van de semantiek. Ik onderwerp me aan wat hij zegt op grond van de autoriteit die de naam wetenschap over me uitoefent. Laten we hopen dat de semanticus zelf zijn autoriteit niet misbruikt voor een flauwekulverhaal, maar dat hij zijn werk naar beste kunnen doet. Maar hoe weet ik dat? Hoe kan hij zelf weten dat hij wetenschappelijk 'is'? Ja, hij heeft voorgangers en hun methode bleek het pad naar de waarheid te zijn; hij volgt hun voorbeeld. Dat is een grote steun. Bovendien kan hij gecontroleerd worden door mensen met dezelfde professie. Hij kan een titel hebben. Dat is een tweede steun. Tenslotte stelt hij zichzelf bloot aan mijn bevindingen als ik zijn boek lees en aan datgene wat ik er mee doe. Dat is steun nummer drie in de verdediging van de waarheid tegen misleiding en misbruik. Deze drie remedies of verdedigingen tegen pseudo-wetenschappers vormen de voortdurende verdediging van de samenleving tegen pseudo-taal:

De spreker is een volgeling

De spreker spreekt onder collega's

De spreker wordt gevolgd.

De semantici zijn alleen van betekenis zolang hun gedachtegang zich beweegt op het platgetreden pad dat wetenschap wordt genoemd, zolang hun werk als werkelijk wetenschappelijk werk wordt betiteld door een genootschap van collega-wetenschappers en zolang er een vervolg aan kan worden gegeven door elke criticus of lezer in een vrij toegankelijk en ongebonden publiek.

Neem in plaats daarvan een spreker die geen voeling heeft met de resultaten van de wetenschap, die geen reputatie op het spel zet en die voor zijn opvolgers niet de autoriteit heeft van een wetgever. De namen van de boeken die hij verkoopt hebben geen antecedenten, geen partners en geen mogelijke critici. Hitler's 'Mein Kampf' laat zien wat er moet gebeuren wanneer wetenschappers geen oog hebben voor de zeer krachtige wisselwerking van het gesproken woord, die werkt als een theoforische naam waaronder spreker en publiek samenzweren en een gemeenschappelijke geest te voorschijn roepen. Er zijn tenslotte geen andere levende namen dan 'theoforische' namen; alle namen roepen een geest van gemeenschappelijkheid op tussen navolgers van een en dezelfde god. In onze eigen tijd wordt dit feit ontkend aangezien de waarachtige plaats van de taal voortdurend wordt verward met de plaats die voor het nadenken is bestemd. De reflectie is de doodgraver van afgeleefde woorden, niet de vroedvrouw van de levende waarheid. De mensen in de oudheid waren zich er volledig van bewust dat de mens zichzelf, door elk woord dat hij sprak, moest bewijzen als navolger, partner of initiator en dat zijn naam een voorbode kon zijn van zegen of vloek.

Voordat we de logica van de taal kunnen begrijpen, moeten we ons ontdoen van onze eigen manier van spreken in de reflectieve wijs. De logica van de taal is gebouwd op een soort kennis die de moderne wetenschappelijke geest in de verste verte niet voor mogelijk houdt. De mensen in de oudheid wisten dat woorden het minst worden misverstaan, verraden of vergeten wanneer ze aanvankelijk niet helemaal worden begrepen. Ze gaven elk woord lang de tijd om gehoord en begrepen te worden. Zij namen aan dat de spreker en de luisteraar van de hoge taallangzaam en geleidelijk zouden begrijpen wat er gezegd was. Neem de huwelijksbelofte, het duurt een heel leven voor we weten wat we plechtig beloofd hebben. Het kost tijd voordat taal gevuld is met betekenis. Niemand verwacht van een lied, een eed of een toverspreuk dat het iets anders is dan een belofte van geleidelijk verstaan. Namen zijn geen algemeenheden, zoals onze filosofen denken. Onze voorouders beschouwden algemeenheden als puur duivels. Ze zouden het blasfemie gevonden hebben om onderwijs te beschouwen als het vermogen om algemeenheden te verkondigen. Voor de adolescent die werd ingewijd waren namen de belofte dat hij langzaam zou opklimmen tot begrip. Ze werden door het mysterie omhuld, niet omdat ze onwaar waren, maar omdat ze bedoeld waren om waar te worden.

Maar waarom zijn deze beloftevolle namen verdwenen? Dat is een zeer legitieme vraag. Duidelijk is dat de waardigheid van zulke namen niet gebaseerd kon zijn op een of andere fonetische kwaliteit, de imitatie van het geluid van water of van vuur. Sommige woorden van onze taallijken weliswaar op natuurlijke geluiden, maar ze vormen niet de kern van de menselijke taal. De kern wordt gevormd door namen die zijn bedoeld voor een langdurige verbintenis met geleefde levens van echte mensen. De geest van de taal en de taal van de geest zijn het geleefde leven dat is samengebald in namen. 'Geest' staat gewoonlijk voor het vermogen van een naam om het verleden en een breed bereik aan feitelijk geleefd leven zodanig te omvatten dat degene die de naam aanroept dat kan ervaren. Wanneer we de getallen tien, vijf of drie vergelijken met de namen van goden en mensen, dan kunnen die getallen een contrast bieden dat ons helpt bij het omschrijven van de namen. Getallen kunnen worden begrepen zonder dat er tijd verstrijkt. Daarom hebben we een speciale manier van schrijven bedacht voor 1,2,3,4 enz. Wiskunde is de wetenschap van de feiten, die geen werkelijk leven door de tijd heen vereist om begrepen te worden.

Maar namen bevinden zich aan de tegenovergestelde pool. Alle mensen van alle tijden moeten geleefd hebben voordat we God zullen kennen. God is noch een getal noch een woord. Hij heeft een naam. Alle namen behalve de naam van God zijn kortstondig. Maar ze willen allemaal over lange periodes gevuld worden met betekenis. Amerika werd ontdekt in 1492, kreeg een naam in 1507 en die heeft zich sindsdien jaar in jaar uit steeds weer betekenis verworven. In dit langzame proces kan elke onderbreking alle voorgaande stappen teniet doen. Het christendom kan door deze generatie tot een dwaling gemaakt worden. Want wanneer het zich niet uitbreidt tot in Japan of na de afgelopen oorlog terugkeert naar Duitsland, dan is het genoegzaam duidelijk dat het nooit eerder waar is geweest.

Alle taal is voorwerp van misbruik en onbegrip omdat ze appelleert aan een voortdurend erop voortborduren. Stichters, partners en navolgers zijn in de taal opgenomen. Taal moet een samenleving opbouwen, anders gaat ze dood. Het wonder dat we kunnen spreken, schijnt me bij tijden veel groter dan haar natuurlijkheid. En de taal was inderdaad nooit in groter gevaar dan in de dagen van de wetenschap toen de indicatief van 'het regent', $2+2=4$ en de reflectieve wijs beschouwd worden als waarachtige taal. Alan Gardiner, de beroemde Egyptoloog, heeft een boek geschreven over de oorsprong van de taal, waarin hij begint met het analyseren van zinnen als 'het regent'. Dat is een typerende benadering van het probleem, omdat de 'reflectie' de voorkeur geeft aan de reflectieve wijs van de taal. De indicatieven van de taal zijn de concessies aan de wetenschappelijke of reflectieve mentaliteit. We kunnen zeggen '2 plus 2 is 4', we kunnen zeggen: 'de Mississippi is de langste rivier in de VS'. De bibliothecaris en archivaris in mijn brein is welkom. Hij mag zijn zegje doen. Het zijn de bibliothecaris en statisticus die de lijst bijhouden van de namen waarover is gesproken in angst en hoop, in wanhoop en geloof, van haat en vanuit liefde. De aantoonende wijs verwijst echter niet naar de creatieve wijs in de taal. Horatius maakt grappen over degene die te laat komt in het leven, degene die verschijnt nadat alles een feit is geworden, omdat het voorbij is, in zijn 'Eheu fugaces, Postume, Postume, labuntur anni' ('Helaas, gij laatgeborene, laatgeborene, hoe vliegen ijlings onze jaren heen'). En het gedicht spreekt verder over al het 'moeten', alle toekomst die ondanks al het ná-denken nooit verwezenlijkt zal worden. De zinnen zijn allemaal gevormd in de vorm van profetie (erimu, absumet, sequetur) of in de vorm van een opdracht: er zij (enaviganda, viendus, linguenda). De reflectieve vormen onderzoeken feiten die van een etiket en een definitie voorzien kunnen worden en Horatius maakt er grappen over.

Aanklacht tegen de logica

In de grammatica wordt de reflectieve wijs de indicatief genoemd. De wetenschap van de logica is eromheen gebouwd, alsof de zinnen die in de indicatief staan de normale zinnen van het geleefde leven zijn. Maar de mens verbindt zichzelf niet met de hem omringende wereld door zinnen die in de indicatief worden gesproken. De indicatief 'twee plus twee is vier' geeft een nogal uitzonderlijke situatie van spreker of luisteraar aan. Wanneer noch spreker noch luisteraar in staat is een feit te veranderen, spreken ze erover in de indicatief.

Wanneer ik zeg, 'hij is dood', 'Europa is een naam uit het verleden' of 'de sneeuw is een meter diep', zeg ik dat ik niets aan deze dingen, mensen en namen kan doen. Ik zeg ook tegen jou dat je deze waarheden als feiten moet accepteren. De

indicatief bevrijdt de gedachten van de spreker en de luisteraar expliciet van hun verstrikt zijn in dat deel van de werkelijkheid. Het ontheft ze van elke vorm van verdere betrokkenheid met uitzondering van de verstandelijke vermogens. De indicatief in 'de sneeuw is een meter diep' geeft aan dat de sneeuwalleen 'van mij' is door de verstandelijke kennis van het feit dat hij een meter diep is. De indicatief legt de nadruk op de oppervlakkigheid van mijn of jouw relatie met het betreffende ding. Het is louter een verstandelijke relatie. De wetenschap van de logica is niet de wetenschap van alle relaties met de werkelijkheid. Ze is beperkt tot louter verstandelijke relaties. Deze beperking aan onze opvatting van wat logica is, is het gevolg van een historische toevalligheid. Waar logici taalontlogisch noemen tenzij die alleen een verklaring van een feit is, is het zeer gewenst om te kijken naar het begin van de logica en onszelf af te vragen waarom men, wanneer er over taal werd nagedacht, de 'ware' vormen van de taal beperkte tot verklaringen van feiten.

Logica begon als de wetenschap van de taal. Daarna beschreef men in de laatste eeuwen voor onze jaartelling ook het materiaal waarmee men zich bezig wilde houden. Grammaticale vormen van de menselijke manier om zich uit te drukken werden gerangschikt en verschillende groepen woorden werden verzameld: zelfstandige naamwoorden, voornaamwoorden, werkwoorden, deelwoorden, infinitieven enzovoorts. De plaats van woorden in een zin werd bestudeerd en het werd duidelijk dat zinnen ofwel hoofdzinnen waren of bijzinnen. 'Geef antwoord opdat ik niet sterf', was een zin die was samengesteld uit de hoofdzin 'geef antwoord' en de bijzin 'opdat ik niet sterf'. Al deze onderscheidingen werden doorgegeven aan de grammatici. Toen concentreerde de logica zich op de hoofdzinnen. De nieuwe wetenschap ontdekte dat er vier soorten hoofdzinnen waren. Men gaf ze namen die we nog steeds gebruiken: 'Geef antwoord' was een gebiedende wijs; 'Mag ik een antwoord', was een aanvoegende wijs of optatief; 'Je antwoordde me' was narratief; de zinnen 'Hij antwoordt' en 'Dit is een antwoord' waren indicatieven. Tot zover is alles in orde. Nu kwam het noodlottig toeval. Noodlottig omdat het de Griekse logica voor altijd isoleerde van de Hindoestaanse, Chinese, joodse en Egyptische tradities. De vier zinnen:

Geef antwoord - imperatief

Mag ik een antwoord? - optatief

Jij antwoordde mij - narratief

Dit is een antwoord - indicatief

zijn allemaal hoofdzinnen. Grammaticaal zijn ze allemaal onberispelijk. En ze zijn allemaal ter zake. Een wetenschap van de betekenis van de taal zou met elke zin of beter nog met alle vier kunnen beginnen. Ze beschrijven allemaal pirouettes van onze geest bij het doen van uitspraken over de werkelijkheid. Toen Maier, de auteur van het beroemde 'Psychology of Emotional Thinking' de Griekse logica beschreef, uitte hij zijn verbazing over het feit dat één soort zin -namelijk 'Dit is een antwoord' -de andere had verdrongen. Er is inderdaad geen reden waarom de 'logica' gebaseerd zou moeten zijn op dit soort zinnen. Maier dacht dat en schreef over de optatieven, subjunctieven enzovoorts van de geest. Dit was veertig jaar geleden en het was een uitzonderlijke stap. Maar Maier maakte zijn eigen keus zonder te verwijzen naar een nieuw referentiekader voor alle logica.

Hij berustte in de voorrang van de indicatief en vroeg alleen om enige ruimte waar zulk 'wishful thinking' niet zou worden toegelaten. Dit leverde onze westelijke logica echter eens te meer over aan het toeval.

De zinnen die de Grieken optekenden waren logisch, maar ze werden behandeld als dode aanhangsels. De analyse van zinnen die alleen maar vaststellingen van feiten bevatten, werd geacht de hele waarheid omtrent de menselijke geest te bieden. Logici dachten niet na over menselijke uitingen met een wezenlijke betekenis en waarde. Integendeel, ze dachten uitsluitend na over bespiegelende uitingen! Ze onderzochten nooit of de juiste plaats voor bespiegelende uitingen verklaard zou kunnen worden in contrast met andere uitingen. Deze 'logica der scholen' maakte alle andere taalprocessen in toenemende mate onvruchtbaar. De tijden van de alexandrijnse wetenschap bracht niet één groot gedicht, nieuw gebed of nieuwe wet voort. De kerk maakte een eind aan deze droogte door de menselijke ziel te opnieuw voorzien van het water van de volle kracht van de taal. We hoeven niet in te gaan op de manier waarop ze dat deed. Iedereen die het eerste hoofdstuk van Genesis of het laatste hoofdstuk van Openbaring leest, kan de juistheid toetsen van onze stelling dat Griekse logica opzij is gezet ten gunste van een logica waarin alle zinnen,

Geef antwoord

Mag ik een antwoord

Jij hebt me geantwoord

Hij antwoordt

op gelijke voet staan. Alleen het ene soort zin, 'Dit is een antwoord', waarop de Griekse logica al haar wetenschappelijk onderzoek had gebouwd, was door de bijbelse denkers opzij gezet. Door deze ene nalatigheid werd de verbinding tussen logica en bijbel, tussen de rede en het geloof, verduisterd. Beide schenen te spreken over verschillende processen: de een baseerde de waarheid op de gebiedende, aanvoegende en verhalende wijs, de ander op de aantoonende wijs (indicatief). En beide verweerden zich hardnekkig tegen een gedachtenwisseling. Daarom is theologie voor de logici onlogisch. En de theologen vinden de logici niet religieus. Hoe absurd!

Natuurlijk kan niemand zichzelf rechtvaardigen door legitieme vormen van taal waarmee we onze maatschappelijke molens draaiende houden, te stigmatiseren. We hebben ze allemaal van kindsbeen aan gebruikt en ze zijn omwille van ons gebruikt sinds we werden geboren. Wanneer we nadenken met ons verstand zien we dat het is uitgerust met imperatieven, liederen, verhalen, regels en vergelijkingen. Samen vertellen die ons wat er in ons omgaat en de een is niet beter dan de ander. Daarom zijn we van plan terug te keren naar het eerste, door de logica gemaakte, overzicht en na te denken over alle soorten onafhankelijke zinnen. Misschien zal deze overweging ons meer inzicht geven in onze geestelijke processen dan logica of theologie. In de zinnen,

Geef antwoord

Mag ik een antwoord hebben

Jij hebt me geantwoord

Hij antwoordt

Deze zin is een antwoord

is er een duidelijk onderscheid tussen de eerste vier en de laatste. De eerste vier zinnen drukken expliciet een relatie uit tussen luisteraar, spreker en werkelijkheid. De laatste doet dat alleen door een stilzwijgende conclusie. 'Dit is een antwoord' wordt weliswaar gericht gezegd door iemand die verwijst naar iets wat 'dit' wordt genoemd en dat hij door een gebaar kan aanwijzen. Er moet een spreker zijn en er moet een lezer of een luisteraar zijn die met hem kan kijken naar hetzelfde ding en daarover spreken als 'deze'. Maar de vorm van de zin laat ons niet expliciet dit feit zien. Er verschijnt geen jij, hij of ik in de zin. Hij lijkt te bestaan los van enige auteur of ontvanger. Hoe vergaat het in dit opzicht de andere zinnen? Ze verwijzen allemaal naar de relatie van de spreker, de luisteraar of van beiden naar de daad zelf.

De pre-Griekse logica, of post-Griekse logica zo u wilt, moet nog een cruciale ontdekking doen, namelijk dat in alle menselijke zinnen, met uitzondering van de indicatief, de spreker of de luisteraar in meer dan een opzicht verbonden is met de inhoud van wat er gezegd is. Ze worden niet gereduceerd tot een zuiver observerend verstand, maar het leven van de handeling is afhankelijk van hun participeren en meeleven. Dit is zelfs zo voor de indicatieflijkende zin 'Hij antwoordt hem'. Deze zin die gewoonlijk over één kam geschoren wordt met '2 plus 2 is 4' en 'Dit is een antwoord' als zijnde van dezelfde soort, is beslist geen puur verstandelijke verklaring. De spreker kan dit alleen naar volle waarheid zeggen wanneer hij lichamelijk aanwezig is terwijl 'hij een antwoord geeft'.

Deze lichamelijke aanwezigheid van de spreker verschilt van de louter verstandelijke aanwezigheid van 'Dit is een antwoord'. Ik kan iedere zin uit een boek in de klas ontleden en zeggen dat 'het is'. Maar ik kan slechts in een historisch beperkt aantal gevallen lichamelijk aanwezig zijn. Mijn zin 'Hij antwoordt hem' is veel specifiek over mijn eigen persoon dan de andere: 'Dit is een antwoord'. Alleen het verstand is vrij om de laatste zin te zeggen. Voor de eerste zin moet de hele mens -benen, armen, romp en brein -op dezelfde plaats en tijd bestaan. De spreker van de zin 'Dit is een antwoord' is een abstract wezen. De spreker van de zin 'Hij antwoordt hem' is een concreet wezen van vlees en bloed, die precies beschrijft wat hij ziet met zijn zintuigen, maar het alleen met zijn verstand interpreteert.

Is dit misschien de tegenstelling tussen spreken en denken die we hier ontdekken? Ik denk dat dit inderdaad het geval is. Alle gesproken taal plaatst spreker en luisteraar in een zeer bepaalde, concrete relatie ten opzichte van de waarheid. Aan de andere kant plaatsen gedachten ons in een abstracte, academische relatie ten opzichte van de waarheid. De hele mens spreekt, maar het verstand denkt alleen na. Wanneer we onze ogen sluiten en nadenken zijn we vrij om delen van onszelf achter ons te laten. Wanneer we onze mond en oren openen om te luisteren en te spreken worden we geacht klaar te staan, van top tot teen. We kunnen het ook laten. Een denker kan met lichaam en ziel

denken. Een luisteraar hoeft niet mee te doen, behalve met zijn geest. Maar het feit blijft dat in elk van die gevallen verschillende verwachtingen worden gewekt. Het denken vertroebelt en neigt ertoe een eind te maken aan de relatie van een zin met de levenstijd en levensruimte van spreker en luisteraar, of in onze wereld van papier en behangers, van schrijvers en lezers. Wij durven de stelling aan dat de abstracte zin in feite wordt bepaald door zijn literaire karakter. De taal was oorspronkelijk niet bereid en in staat om zinnen te formuleren waarin spreker en luisteraar niet betrokken werden. Dat is een gevolg van de plaats die het mondelinge spreken heeft.

De reden waarom de bijbel geen uitspraken als 'Dit is een antwoord' kent, zou zelfs te maken kunnen hebben met het louter papieren karakter van zulke uitspraken. Maar het is niet aan ons om dat op dit ogenblik te beslissen. Wij zijn nog steeds op zoek naar de oorsprong van de taal. Maar we weten nu tenminste dat 'Dit is een antwoord' niet een zin is om mee te beginnen. Dat doet niets af aan onze werkelijke belangstelling voor dit soort zinnen. Het is mogelijk om de oorspronkelijke plek van deze zinnen in de samenleving te ontdekken. Het zijn identificatie-zinnen. Ze werden in de rechtszaal uitgevonden om 'dingen' te identificeren. 'Dingen' waren voorwerpen waarover werd geklaagd, waarvan de klager zei dat ze van hem waren terwijl de verdachte dat ontkende. Dingen waren 'moord', 'diefstal' en 'verduistering', juridisch strafbare feiten die de aanklager in de processtukken probeerde te krijgen. De verdachte roept uit dat het geen moord was, maar zelfverdediging, geen diefstal maar een plezierritje, geen verduistering maar loon. Dan identificeert het hof de daad: het is doodslag, het is een onbetekenende (kleine) diefstal, het is verduistering, zo spreekt de jury uit.

Zinnen als 'Dit is' zijn van juridische aard en hebben geen waarde tenzij ze tegenstrijdige handelingen opsommen. In elke zin van het type 'Dit is' doen we een gerechtelijk onderzoek. 'Dit is diefstal' is alleen waar nadat aanklager en verdachte hun tegengestelde gezichtspunten hebben gepresenteerd. De uitdrukking is voorgelegd, ontkend en nu vastgesteld. De aanklager gebruikte de verhaalvorm: 'Hij kwam de kamer binnen, vuurde met een pistool en doodde mijn vader'. De verdachte had een ander verhaal: 'Hij dwong me de kamer in te gaan en trok zijn pistool. Ik vocht met hem en nam hem zijn pistool af. In de worsteling ging het pistool af.' De identificerende uitspraak: 'Dit is doodslag' is een verklaring die erg lijkt op 2 plus 2 is 4. Hij brengt bepaalde verhalen onder in een logische relatie tot een grondbeginsel of precedent. Maar hij is afhankelijk van deze verhalen, want dat zijn de basisgegevens voor zijn uitspraken. Alledaagse taal, klachten, verdediging en getuigenis moeten aan een uitspraak vooraf zijn gegaan. Identificerende zinnen stellen vast wat daarvoor nog niet was vastgesteld, maar alleen geëist. Juridische uitspraken scheppen tijdloze waarheden omdat de tijden en plaatsen van de gebeurtenissen van te voren in de toespraken van de partijen zijn genoemd.

De logica van elke abstracte zin vereist dat deze vooraf wordt gegaan door specifieke en concrete gegevens. Abstracte zinnen zijn niet waar zonder zulke antecedenten in de vorm van concrete gegevens. Dit heeft enorme consequenties. Onze oordelen zijn gebaseerd op gegevens, niet op feiten. Gegevens zijn dingen die zijn verteld; de werkelijkheid komt het gerechtshof van ons oordeel niet zwiingend, ongearticuleerd en woordenloos binnen. Voordat we onze gedachten hebben gevormd, is de werkelijkheid altijd al op verschillende

manieren verteld -er is over gepraat door belanghebbende partijen, in een bepaalde taal, met bepaalde woorden, werkwoorden en zinnen. Een oordeel is een secundair proces waarin ons verstand, zich niet bekommerend om de persoon, de dingen beoordeelt die zijn verhaald, gezegd, verteld, aangeklaagd en verontschuldigd, geëist en verdedigd. Juist het woord 'ding' hoort ons helderheid te verschaffen. De dingbank is de aanduiding voor 'rechtbank' (zoals Ding en Sache in het Duits), en vervolgens is het elk voorwerp dat wordt meegenomen naar de rechtbank. In de rechtbank wordt een oordeel geveld nadat het 'ding' is besproken, opgeëist en verteld door sprekende mensen.

Wij kunnen niet oordelen voordat we zijn toegesproken. En taal appeleert nooit alleen aan de rede. Wat ik ook zeg, ik gebruik namen zoals Amerika, Duitsland, joden, zwarten en Japanners, die zeer explosief zijn. Niemand kan een verhaal vertellen zonder voor de luisteraar alle associaties te belichten die elk afzonderlijk woord vergezellen. Sommige klinken heilig, sommige klinken lelijk in zijn oor. Hij kan doen wat hij wil, hij zal nooit feiten krijgen, maar een verhaal. Ook de luisteraar, een jury of een rechter horen de werkelijkheid voor zichzelf, ze horen altijd mensen vertellen over hun werkelijkheid. Het denkende verstand heeft geen betere positie dan de rechter. Natuurlijk zal hij luisteren naar pro en contra, hij zal nadenken over de argumenten. Maar hij moet argumenten horen. En een argument is taal geladen met associaties uit een bepaalde tijd van mijn leven en over bepaalde plaatsen in mijn bestaan. Wij begrijpen het woord Amerika en New York precies zoals we de feiten daarover hebben ervaren. Alle gegevens zijn historisch en daarom verteld door iemand aan iemand anders. $2 + 2 = 4$ is geen uitzondering. Om te geloven dat $2 + 2$ vier is, moeten we geloven dat we op dit moment niet hoeven te denken aan de specifieke kwaliteiten van de twee paren. De hele waarheid van het argument in $2 + 2 = 4$ hangt hiervan af. Theoretisch kunnen Hitler, Stalin, Churchill en Roosevelt vier worden genoemd. Maar het heeft geen zin om wiskunde toe te passen op deze mannen. Het is juist om te zeggen: Hitler, Mussolini en Hirohito zijn samen drie. Het is juist om te zeggen dat Churchill en Roosevelt twee staatsmannen zijn. Het is ook juist om Hitler en Stalin te vergelijken of tegenover elkaar te zetten. Maar in de politiek is ' $2 + 2 = 4$ ' nonsens. De logica van de cijfers heeft zijn strikte taboes.

De logica van de abstracte uitspraak is niet zo universeel als we worden geacht te geloven. Ze hangt nauw samen met een vorige afspraak in ons betoog, namelijk dat namen er niet toe doen. Wiskunde is gebouwd op het negeren van namen. Wanneer de taal van de namen niet relevant is, kunnen getallen worden geïntroduceerd. Anders kan het niet. De logica van de getallen is gebaseerd op de ontkenning van het bestaan van namen. De werking van getallen hangt af van het bewijs dat namen in dit geval niet relevant zijn. Maar op zichzelf is de logica van de wiskunde niet in staat haar eigen toepassing te rechtvaardigen. Abstracte uitspraken blijven onkundig van hun eigen authentieke plaats. Dit is waar voor alle abstracte uitspraken. Ze hebben alleen nut in verband met en als de conclusies van werkelijk concrete uitspraken die de feiten vastleggen in hun relatie met de luisteraar en de spreker en die daarom verhalende taal en de concrete namen van de mensen moeten gebruiken: de plaatsen en de betreffende tijden. De logica van abstracte uitspraken en algemeenheden heeft een vooronderstelling: concrete uitingen die zijn gedaan in het licht van grote namen.

Het is daarom onlogisch om een complete logica te bouwen op de logica van abstracte uitspraken. Het weglaten van andere taalvormen ten gunste van abstracte of wiskundige uitdrukkingen kan in alle gevallen slechts gedaan worden nadat het volledige drama van de menselijke dialoog, in dit bijzondere geval, de namen betekenisloos heeft verklaard. Het betekenisloos verklaren moet voorafgaan aan abstractie. Onze doodgraver, de classificerende, nummerende, abstraherende faculteit van de indicatief, kan zijn werk alleen doen wanneer het te classificeren ding levenloos is verklaard. De logica van een levend universum ligt niet in abstracties. Abstracties zijn prima voor 'dingen' en een universum zonder leven. Maar de taal is niet voor zo'n doel tot stand gebracht. Taal werd tot stand gebracht om het leven te voorschijn te roepen.

Deze relatie tussen spreken en denken heeft een zeer serieuze consequentie voor het denken. Het op zichzelf staande feit dat iemand in schoolse termen 'logisch' kan denken, maakt nog niet dat we hem denker kunnen noemen. Hij moet hebben deelgenomen aan processen waardoor het leven te voorschijn wordt geroepen. Dat is onmisbaar, aangezien hij anders niet weet wanneer 'dingen' dood genoeg zijn om geobjectiveerd te worden voor een abstracte behandeling. Tegenwoordig wordt aan miljoenen mensen verteld dat ze kunnen 'denken' over de wereld en de mensheid en de vrede in het algemeen. Maar er wordt ze niet verteld dat iemand pas kan denken wanneer hij uit persoonlijke ervaring weet hoe hij een belofte moet houden, hoe hij de vreugde en het verdriet van een gemeenschap moet delen en hoe hij het verhaal van een gebeurtenis met respect en sympathie moet vertellen als iemand die zich met de gebeurtenis kan identificeren. Wiskundige grafieken zullen de psycholoog of historicus die algemene wetten construeert niet helpen, tenzij hij zich realiseert dat hij deel moet hebben gehad aan de levengevende processen van de taal voordat deze doodvonissen over vroegere taal, die we algemeenheden noemen, aan hem kunnen worden toevertrouwd.

Taal als sociaal proces

De opperste logica van de zin 'Dit is een antwoord' wordt niet gevonden binnen zijn eigen structuur van de vier woorden, 'dit', 'is', 'een' en 'antwoord'. De logica van het veel geciteerde 'Socrates is een mens, alle mensen zijn sterfelijk, Socrates is sterfelijk' ligt niet binnen de drie onderdelen van dit syllogisme. De opperste logica van deze zinnen bestaat in hun correspondentie met datgene wat in het voorafgaande spreken werd ondervonden.

In de moderne wetenschap elimineerden de theoretici vrijwel altijd hun eigen ervaringen met tijd. Ze gaven niet toe dat hun abstract wetenschappelijke uitspraken niet alleen betrekking hadden op feiten in de natuur. Deze uitspraken moeten overeenstemmen met wat er gezegd is in de hoge taal van de namen waaraan de denker deelnam en waardoor vrede en orde een plek in de samenleving kregen. Om het voorafgaande voorbeeld te gebruiken: de man die zegt 2 plus 2 is 4, kan twee appels en twee peren bedoelen, twee soldaten en twee mariniers, twee meisjes en twee jongens, twee geallieerden en twee staatsmannen van de as Duitsland, Italië en Japan. Hij moet mensen, appels en soldaten 'kennen' voordat hem kan worden toegestaan om te poneren dat 2 plus 2 gelijk is aan 4. Deze gelijkstelling is een nutteloos gereedschap en wees ons wanneer een naïef brein haar in de psychologie, de politiek, de kunstgeschiedenis of onderwijs toepast op vier grootheden die niet bij elkaar

opgeteld dienen te worden. Wanneer Mohammed, Mary Baker Eddy en Jezus over één kam geschoren worden als 'drie stichters van religies' bereikt de waanzin van het zogenaamde wetenschappelijke en logische denken een toppunt vanwaar een desastreuze valonvermijdelijk wordt.

Het moderne verstand verkwist haar eigen inspanning door niet te erkennen dat er twee tegenovergestelde soorten kennis zijn: kennis die tijd nodig heeft en kennis die geen tijd nodig heeft. In onze lijst met logische zinnen: 'antwoord me', 'Mag ik een antwoord hebben', 'Ik heb je geantwoord' en 'Hij antwoordt jou' is het tijdselement onmiskenbaar. 'Antwoord me' gaat vooraf aan de handeling waarnaar wordt gevraagd. De tijd die mijn imperatief in gang zet, zal tot stilstand komen wanneer je kunt zeggen 'Ik heb je geantwoord', maar niet eerder. De imperatief gebiedt niet alleen de luisteraar, maar verheldert ook een tijdspad naar de toekomst. De logica van elke gegeven opdracht baant een weg in de tijd. De ogenblikken die volgen op deze opdracht komen onder hoogspanning te staan, zal de opdracht worden opgevolgd en vervuld?

De term 'vervulling' die in dit verband wordt gebruikt, is belangrijk. Door de imperatief is de tijd tot een kom gevormd, nog steeds leeg, maar gemaakt met het speciale doel gevuld te worden met de inhoud die door het bevel is gevraagd. De actie die volgt op het bevel is geen blind toeval van het moment. Door een bevel te hebben gekregen, is deze actie gestructureerd in een 'tijdspanne' die zich uitstrekt van het moment waarop het bevel was gegeven tot het moment waarop het verslag terug-echoot: 'Bevel vervuld'.

Een opdracht verbindt twee gescheiden menselijke wezens in een tijdspanne waarbij de imperatief de verwachting vormt en het verslag de vervulling. De geheime logica van elke imperatief ligt dan ook in de speciale band tussen spreker en luisteraar. De spreker maakt zichzelf afhankelijk van het antwoord van de luisteraar: hij vist niet naar complimenten, maar zoekt iemand die zijn opdrachten uitvoert. In deze handeling biedt hij een versmelting aan tussen de twee biologische tijden van twee individuen. Iedereen, zoals de doktoren tegenwoordig zeggen, heeft zijn eigen biologische tijd waarbinnen zijn individuele doen en laten plaatsvindt. Op bijvoorbeeld de achtste dag van een verwonding die ik heb opgelopen kan het genezingsproces van mijn lichaam met een bepaalde snelheid vooruitgaan, op de twaalfde dag met een heel andere. De biologische tijd wordt dus geregeld binnen of 'onder' mijn individuele huid.

De logica van een imperatief en de daarmee overeenkomende reactie vereist dat er een supertijd wordt ingesteld die de scheiding van twee lichamen en hun biologische tijden negeert. De opdracht die door de ene persoon wordt gegeven en de reactie van de ander komen zo zeer met elkaar overeen, dat ze een gemeenschappelijke tijd krijgen. Iedereen heeft het tegenwoordig over 'referentiekaders'. Wat we aantreffen tussen mensen die elkaar in gegeven en voltooide opdrachten vertrouwen, is geen referentiekader, maar een veld van overeenkomst. Het onderscheid is fundamenteel. Een 'kader' schijnt te bestaan buiten onze woorden en daden. Dit veld van overeenkomst treedt echter aan het licht door woorden en daden en bestaat niet daarbuiten. Het veld breekt de scheiding tussen twee 'zelfgenoegzame' lichamen af; het kruipt 'onder hun huid', en ze handelen als één enkele wil vanaf het moment dat de opdracht is gegeven tot het moment dat deze is gerapporteerd en vervuld. Hierna bezwijkt en

verdwijnt het veld. Daarin verschilt haar spanning van het referentiekader dat puur abstract is.

De mensen uit de oudheid ervoeren terwijl ze spraken precies deze tijdelijke verdwijning van de grenzen van hun huid, van hun lichamelijke scheiding. In ontelbaar veel symbolische daden drukten ze de ervaring uit dat ze één lichaam met één huid vormden. Ze liepen samen onder één pels, ze spraken over het politieke lichaam of ze dronken elkaar's bloed. In hun gedachten was de eenheid van spreken en doen het allerhoogste, het was een deel van een en dezelfde geïnspireerde beweging die door twee of meer fysiek gescheiden individuen liep.

Het kost ons moeite om de situatie te reconstrueren waarin zinnen werden beschouwd als werkelijke daden en daden werden beschouwd als uitwerkingen van zinnen. Onze alledaagse taal is te veranderlijk vergeleken met de hogere taal. Wanneer de president van de Verenigde Staten een veto uitspreekt over een wet en wanneer een generaal een bevel uitvaardigt, hebben we nog steeds duidelijke voorbeelden van deze overeenkomst. In het eerste geval is de opdracht niet uitgevoerd. Dit verschaft een nuttige verheldering. Veto's zijn uitzonderingen die de regel bevestigen, dat de president gewoonlijk terugrapporteert aan het Congres dat de wet zal worden uitgevoerd door de uitvoerende macht en zijn staf zoals dat was vastgesteld. Het formele veto helpt om het vaak over het hoofd geziene feit te verklaren, dat een wet die door het Congres is gegaan de uitvoerende tak van de regering beveelt om de wet uit te voeren. Wetten die niet worden uitgevoerd zijn slechte wetten. Het leger, sheriffs, politie en overheidsorganen wordt door het Congres gevraagd hun opdrachten uit te voeren. Het veto is de terugrapportage: Ik doe het niet. In tegenstelling hiermee kan er over een bevel van een generaal door zijn ondergeschikten geen veto worden uitgesproken. En zijn bevel eindigt niet totdat hij hoort dat het is opgevolgd. Hier hebben we dus twee duidelijke, authentieke gevallen van formele taal. En in beide gevallen eist de logica van de taal dat de twee zinnen 'Marcheer naar Duitsland' en 'Wij zijn naar Duitsland gemarcheerd', worden begrepen als twee delen die los van elkaar geen zin hebben!

Dit is een revolutionaire uitspraak. Alle grammatici, alle taalkundigen en alle formele logica hebben eraan vastgehouden dat zinnen de onafhankelijke elementen van de taal zijn. Dit kan niet langer meer worden volgehouden. Ze zijn aan elkaar gekoppeld. Imperatief en narratief zijn twee aspecten van één taal. Beide moeten gezegd worden voordat elk afzonderlijk zin heeft of een tijdperk schept. Het probleem met taalkundige discussie was dat er altijd werd gestopt bij de analyse van de 'complete zin'. Daardoor blijft de bestaansgrond voor grammatica onzichtbaar. 'Marcheer' en 'Wij hebben gemarcheerd' zijn geen twee verschillende gereedschappen zoals een hamer en een sleutel die ik in mijn gereedschapskist kan hebben. 'Marcheer' en 'Wij hebben gemarcheerd' corresponderen met elkaar als aspecten van een proces dat een tijdkom vormt totdat het is gevuld.

In onze halfzachte taal is dit onzichtbaar geworden omdat we aan taal geen lange tijdspaden toekennen. Terwijl wetten en legerorders er weken, maanden en jaren over doen voor ze als afgehandeld worden beschouwd. Een opdracht die door een moeder wordt gegeven zoals: 'Neem deze boterham' wordt door het kind beantwoord nog voor er iets is gedaan. Jantje kan zeggen: 'Dank u', 'Waarom?', 'Ik wil het niet' enzovoorts. Wij zijn zo gewend aan zulke

onmiddellijke antwoorden dat al mijn studenten dit soort voorbeelden gaven toen ik ze vroeg om het juiste antwoord als reactie op een opdracht.

Een Hindoestaans verhaal kan ons op het juiste spoor zetten met betrekking tot de overeenkomst die talen schept (ik ontleen dit aan Philip Wheelwright). Een Hindoestaanse vader zegt tot zijn jongen 'Mijn zoon, breek de tak'. Dan rijst de vraag wat het juiste antwoord is voor de zoon. Het juiste antwoord, volgens het Hindoestaanse verhaal, luidt: 'Mijn vader, de tak is gebroken'. Hier bevindt het gezin zich nog steeds op hetzelfde niveau als het politieke groepsleven. De vader geeft opdracht, de zoon voert haar uit. 'Breek' en 'gebroken' zijn aspecten van een en dezelfde daad die tussen de twee uitgesproken zinnen ligt. De logica van deze twee zinnen is hun plaats voor en na een door twee mensen gewilde daad. Deze mensen verwisselen na de daad van plaats. De ene spreekt van te voren, de ander spreekt naderhand. Degene die als eerste spreekt luistert naderhand; degene die naderhand spreekt luistert eerst. Maar in dit geval is de logica van de situatie niet een 'dialogue' zoals ons vaak is verteld. In een dialoog van Plato of Galileï gaan mensen door met praten. In taal van een hoge en authentieke soort verstrikt er een aanzienlijke tijd tussen de twee belangrijke zinnen. Het is geen dialoog wanneer 'Marcheer' en 'We hebben gemarcheerd' of het 'Hoor, hoor' bij de opening van een rechtszitting en de afsluitende formule in elkaar grijpen. Het kan een 'drama' worden genoemd, omdat de mens spreekt en handelt, handelt en spreekt.

Drie kenmerken, zo stellen wij, onderscheiden taal op haar authentieke plaats van alle teksten die door de traditie van taalkundigen worden geanalyseerd. Allereerst verwisselen spreker en luisteraar van plaats. De spreker wordt luisteraar, de luisteraar wordt spreker. Ten tweede: dit verandert de stijl van de gesproken zinnen. Van tevoren legt de imperatief een last op de luisteraar. Naderhand ontslaat de verteller deze luisteraar die terugrapporteert van zijn last. Deze draagt de last die hem voor de daad was opgedragen heel letterlijk terug. Ten derde: zinnen zijn het begin en eind van werkelijke veranderingen in de fysieke wereld. Ze zijn niet 'geestelijk' of 'intellectueel'. Het zijn geen gedachten die zijn meegedeeld. Ze verwijderen een grens die twee mensen fysiek verdeelt. Deze gesprekken zijn net zulke kosmische processen als het breken van de tak. Ze voltrekken zich in de buitenwereld als geluidsgolven tussen de mond en oren.

De antieken hebben nooit beweerd dat taal onaantastbaar was. Voor hen was zij even tastbaar als de tak die bewoog door de wind en twee willen voor een tijdspanne met elkaar verbond. Toegepast op moderne verhoudingen zouden we moeten zeggen dat een oorlog niet begint wanneer er 'echt geschoten' wordt en dat hij alleen eindigt wanneer zijn geschiedenis op zo'n manier wordt gerapporteerd dat beide partijen het zullen accepteren als het verslag van deze oorlog. De woorden zijn een deel van één ongedeeld sociaal proces; de processen die zich voorwaarts bewegen door woorden en daden zijn sociale processen. En processen die verstoken blijven van deze opening en afsluiting van menselijke samenwerking door authentieke taal, zijn niet sociaal. Formele taal is een fysiek proces in het rijk van onze vijf zintuigen waardoor een tijdperk wordt gemaakt en weer opgelost. Binnen deze tijdperk, tijdspanne of veld van overeenkomst, verdelen menselijke wezens hun arbeid.

Ze kunnen hun werk niet verdelen als ze het gezamenlijke veld van de formele taal niet zijn binnengegaan. En zij kunnen niet overgaan tot een nieuwe

werkverdeling als het oude veld niet is opgelost. Voorafgaand aan alle sociale handelingen moet het veld van overeenkomst, waarin de handelingen worden verwacht en voltooid, worden gevormd en vervolgens moet dat veld vergaan. De taalvormen brengen mensen die spreken en luisteren het veld van overeenkomst binnen en halen ze er weer uit. Taal is beweging. De geproduceerde geluidsgolven zijn niet alleen maar materiaal of gereedschap. Zij delen in de aard van de relatie omdat 'breek' en 'gebroken', 'marcheer' en 'wij hebben gemarcheerd', 'antwoord' en 'wij hebben geantwoord' fonetisch met elkaar in verband staan. We kunnen 'gebroken' zien als verwant aan breek, geantwoord aan antwoord, marcheer aan gemarcheerd. Zonder deze overeenkomst zou taal niet de vorm hebben die mensen in beweging zet. 'Breek' wordt gezegd omdat 'gebroken' gezegd zal worden. En 'gebroken' heeft zin, omdat 'breek' eraan voorafging. Daarin ligt het verschil met muziek en gedachten. In muziek herhalen we hoewel we kunnen variëren. In de taal is variatie natuurlijk hoewel we kunnen herhalen. Een luisteraar die herhaalt 'breek', 'breek', 'breek', is niet langer een doener; hij wordt een koor dat het thema of het refrein herhaalt. Een spreker die na het verslag 'gebroken', 'gebroken' zegt kan dat doen uit consternatie, maar hij heeft zelf niets te zeggen.

Eenzelfde verschil is er tussen de grammaticale overeenkomst en het denken. In dit geval laten we daad en overeenkomst weg. Denken betekent opdracht geven, handelen en verslag doen samengevat in één vorm. De wetenschapper die peinst over een nieuwe formule heeft het gebod 'Er zal wetenschap zijn', 'Wees jij een wetenschapper' en 'Help de wetenschap vandaag voorbij dit obstakel' geaccepteerd. In de overweging die hij maakt, schuilt zijn 'handelen'. En hij doet verslag in zijn formule. Het is een vergissing om de uitdaging en de eis waaraan de denker beantwoordt over het hoofd te zien. De lijn die de denker en de dromer van elkaar scheidt is tamelijk scherp. Een dromer staat niet onder de opdracht om te denken. Wat hij voortbrengt is daarom vaak te verwaarlozen. Een denker verdient deze naam alleen wanneer hij handelt 'op zijn plaats en tijd' als lid van een voortgaande colonne van denkers. Hij hoort de opdracht om een specifiek probleem op te lossen, geeft aan zijn inspanning een betekenisvolle plaats in de strategie van de wetenschap. Het is zijn marsorder, als bij elke soldaat, hoewel hij hem alleen op zichzelf toepast. Zonder deze feiten is er geen atoomsplitsing, geen magnesium, geen radar geen wetenschap mogelijk. Deze feiten zijn niet de eigen makelij van de denker. Hij ontvangt ze binnen een samenhangend geheel van verwachting en vervulling, dat we tegenwoordig vanzelfsprekend vinden. Maar ze zijn opgebouwd en moeten dagelijks herbouwd worden door mensen die deze speciale arbeidsverdeling tussen wetenschap en maatschappij aanhangen.

Het vacuüm waarin de moderne theorie de taal heeft geplaatst, ontnemt aan spreken, denken en handelen gelijkelijk hun eer. De taal wordt erdoor tot een gereedschap van het denken gemaakt. Beide worden tegenover het handelen geplaatst. Maar een maatschappij heeft geen weet van sociale handelingen zonder een werkverdeling, zoals de marxisten zeggen, of zonder het Woord, zoals christenen claimen. Beiden hebben ze gelijk, de goddelozen en de vromen. Er is geen sociale daad die tegenover het spreken geplaatst kan worden. Alle daden zijn in de taal ingebed en de beweging die wordt geschapen door de eerste imperatief 'Marcheer naar Duitsland', draagt de daden van miljoenen mensen totdat zij in het rapport van het laatste peloton kan afsterven.

We hebben zinnen in hun meest alledaagse werkelijkheid genomen en die geclassificeerd als geluidsgolven. We hebben ontdekt dat de geluidsgolf 'breek' of 'marcheer' uiteindelijk in het oor van de spreker terugkaatst in de vorm van 'gebroken' en 'gemarcheerd', zodat hij zichzelf uit dit veld van de interactie kan ontslaan. Tot zover liet de analyse van de twee werkwoordsvormen zien dat 'gebroken' een posteriori aspect heeft wanneer het wordt vergeleken met 'breek' als een a priori vorm. Het leken variaties. Maar deze analyse ging nog niet ver genoeg. De relatie tussen de imperatieven 'hoor!', 'ga!', 'doe!' en hun imperfectum: 'Wij hebben allemaal gehoord wat er tijdens de hearing is gezegd', 'Wij zijn gegaan,' 'Wij hebben het gedaan' enzovoorts, is niet zomaar een variatie.

De imperatief

In de meer dan vijftig talen die ik voor dit doel heb geanalyseerd is de vorm van de imperatieve zinnen de kortste, eenvoudigste, minst afwisselende en minst belaste vorm van het werkwoord. Iedereen die Latijn, Duits, Grieks of Hebreeuws kent, kan dit feit bij deze talen eenvoudig nagaan. De vroegste vorm van elk werkwoord is in deze talen levend gebleven en is de specifieke vorm voor opdrachten en bevelen geworden. Ik heb de situatie zo zorgvuldig mogelijk geformuleerd. Ik zeg niet dat de imperatieve vorm in elk van deze talen oorspronkelijk een imperatief was. Maar ik benadruk dat de oorspronkelijkste vorm van het werkwoord meer en meer werd beperkt tot haar toepassingsgebied en dat die nu in de talen die ik heb geanalyseerd, nu het doel van de imperatieve zinnen dient.

Dit wordt aangenomen door alle taalkundigen die hebben nagedacht over de geschiedenis van het Indoeuropese werkwoord, zoals Waickernagel, Debrunner en Sommer. De situatie in de Chinese en in de Fins-Oegrische en Turks-Tataarse talen is niet anders, maar vaak zijn de grammaticale vervoegingen voor andere aspecten van het werkwoord niet ontwikkeld. In het Engels zullen de meeste waarnemers vinden dat 'go' verwijst naar de infinitief ('to go'), de eerste persoon enkelvoud ('I go'), de tweede persoon meervoud ('you go') en al evenzo naar de imperatief waardoor een 'jij' wordt gevraagd om te lopen. Maar bij nader onderzoek zullen ze ontdekken dat deze uitspraak is ontleend aan hun Latijnse grammaticaboek. 'Go' is de tweede persoon enkelvoud van de imperatief en de kortste vorm van het werkwoord, in het Engels en in alle andere Indo-Europese talen. Het is niet de eerste persoon meervoud, enkelvoud, infinitief of wat dan ook.

De infinitief luidt 'to go', de eerste persoon enkelvoud luidt 'I go'. Noch 'to' noch 'I' kunnen worden gemist. In de zinnen 'Ik deed jou lopen' en 'Jij hebt me zien lopen' zijn 'jij' en 'mij' noodzakelijk. Dit wordt onderstreept door het feit dat wanneer de persoonlijke voornaamwoorden ontbreken, wij er de voorkeur aan geven om te zeggen: 'Ik zie lopen', 'Ik hoor spelen op de piano'. De vormen 'ik loop', 'jij loopt', 'wij zien hem rennen' hebben alle een speciale vorm nodig voor de persoon wiens daad het werkwoord wordt geacht uit te drukken voor we ze kunnen herkennen als werkwoorden, ofwel ze hebben een '-en' nodig om hun karakter als werkwoorden te ontsluiten. Maar de imperatief is even rijk als kort. 'Per', 'tolle', 'lege', verwijzen in het Latijn naar een luisteraar aan wie een woord is overgedragen, aan wie de toekomstige handeling wordt toevertrouwd en

geven daarnaast het soort handeling aan. De kortste vorm van elk werkwoord drukt drie verschillende feiten uit:

1. Dat iemand een uitnodiging om te handelen ontvangt.
2. Dat de handeling in de toekomst ligt.
3. Dat de handeling een specifiek karakter heeft.

De imperatief van het werkwoord bewaart de oudste laag van de menselijke taal. Het kan de vocatief van het werkwoord worden genoemd. Want het roept de oorspronkelijke situatie van de formele taal in deze oorspronkelijke situatie op: een tijdkom wordt gevormd, twee menselijke lichamen worden tijdelijk samengesmeed tot één wil, een werkverdeling wordt in gang gezet, een deel van de wereld rondom wordt geacht te veranderen. Twee mensen beginnen zich te verplaatsen in de richting van deze verandering. En het éne woord 'vuur!' zet al deze processen in werking, want het bepaalt: 1. een mens die gevraagd wordt te gehoorzamen; 2. een wereldlijke handeling die wordt verlangd en 3. een tijdspanne die apart gezet wordt voor gehoorzaamheid en voor de handeling. Dat zijn alle drie ontzagwekkende prestaties.

1. Gehoorzaamheid is een 'psychologische', of juister nog een maatschappelijke houding. De luisteraar wordt tot soldaat gemaakt. Wanneer hij leert dit commando te gehoorzamen accepteert hij een positie in de maatschappij. Toen een jong meisje uit een bevriend gezin in opstand kwam zei ze: 'Jullie behandelen me als een bediende!' De vrouw des huizes die een Italiaanse butler had, regeerde verontwaardigd: 'Hoe durf je dat te zeggen! Een bediende is een goed opgeleid en bet rouw baar iemand die het huishouden draaiende houdt omdat hij werkelijk wil dienen. Ik zou er niet over peinzen om de eervolle naam van bediende op jou toe te passen, want ik heb voor dat ambt het grootste ontzag. Jij bent veel minder dan een bediende. Jij hebt nog niet eens leren gehoorzamen'. Imperatieven vormen mensen om tot deelnemers aan een maatschappelijk proces. Na de oorlog voorzien in 60 miljoen banen is niet meer dan een eufemisme voor 60 miljoen lange termijnimperatieven die mensen een plaats zullen geven in maatschappelijke functies.

2. Een specifieke woord als 'vuur', 'water' of 'ga' verradt dat de spreker erop vertrouwt dat hij de wereld kent en weet wat er mis aan is. De expert ontleent het vertrouwen in zijn vakmanschap aan de opdracht van zijn moeder, de officier of de brandweerman. Imperatieven vooronderstellen heerschappij over een bepaald subject in het universum. In de imperatief is kennis ondergeschikt aan verantwoordelijkheid. In de indicatieven 'dit is een antwoord' of 'dit is de arm' is de spreker in zijn eentje verantwoordelijk voor zijn uitspraak. In imperatieven maakt hij zichzelf niet verantwoordelijk voor het vaststellen van een feit, maar voor het uitvoeren van een handeling. De reikwijdte van zijn verantwoordelijkheid is niet 'wetenschap', 'denken' of 'waarheid', maar rechtvaardigheid, geschiedenis en goedheid. Zijn uitspraak biedt een remedie tegen een tekortkoming van de werkelijke wereld; van de kosmos zoals we die materieel, fysiek, chemisch, biologisch en sociaal aantreffen. 'Geef de gestoorde man een koude douche' is aan de ene kant een uitdrukking van kennis omtrent geestesziekten en de behandeling daarvan, maar naast en boven dit vertrouwen in kennis, neemt het de verantwoordelijkheid voor de beteugeling van

geestesziekten op basis van kennis. Het intellectuele aspect van een imperatieve zin bestaat, maar is ondergeschikt aan het genezende aspect. Elke imperatief bewijst dat de wereld niet door kan gaan op de manier zoals eerder gewoon was. Het zinnetje 'vuur' of 'marcheer' bepaalt dat degene die spreekt genoeg heeft van louter kennis van de wereld en overgaat tot een volgende fase waardoor de wereld moet worden veranderd op basis van zijn begrip. De overvloed aan werkwoorden uit de oudheid toont deze trots van de professionele taal: toosten, roosteren, braden, smoren, koken, barbecuen -wat een overvloed aan woorden voor de verschillende manieren om voedsel te bereiden! Van meet af aan is de trots van de mens over zijn spreken, gebaseerd op zijn vermogen om handelingen op basis van vakmanschap te onderscheiden van gespecialiseerde kennis. Maar in het authentieke spreken is het werkwoord altijd de basis en nooit de kroon van de taal. En de imperatief staat op een hoger niveau dan de indicatief als het gaat om maatschappelijke relevantie en logische perfectie. Ze transformeert bekend leven in toekomstig levenschenkende handelingen. De imperatief, de oudste zin, trans-substantieert de wereld.

3. De imperatief beslist. Hieruit blijkt dat zij een tijdperk definieert. Niet een 'gedachte' maar een nieuw gegeven opdracht markeert de dag als een speciale dag. Het zijn de imperatieven en niet de astronomen die ervoor zorgen dat de mens in de geschiedenis voortgaat. Het historische leven is een opeenvolging van imperatieven. Niet de optelsom van kennis, de evolutie van de wetenschap, de groei van de automatisering of de hogere snelheid markeren de vooruitgang van de mensheid. Het is de oneindige opeenvolging van opdrachten die worden gegeven en uitgevoerd, die de tijden van de geschiedenis doen oplichten. Dit alles is te vinden in één enkele imperatief. De dingen van de wereld worden getemd, tijden worden beslist, mensen worden erdoor gemaakt. Licht, omtrek, bestemming overstroomt het universum door de beslissing van twee of meer mensen om opdrachten te geven en eraan te gehoorzamen. Een uitspraak kan nog zo feitelijk zijn, het licht van de rede schijnt het helderst in de juiste opdracht die op de juiste tijd wordt gegeven en opgevolgd!

Tussen opdracht en uitvoering

Het waren de imperatieven en niet de indicatieven die de mens het gevoel van verlichting gaven. Door licht toe te schrijven aan de imperatief hebben we de weg vrijgemaakt voor het begrip van zinnen die de grote politieke imperatieven van de authentieke taal uitdrukken. Maar wat kunnen we toeschrijven aan het verhalende element van de taal wanneer we de imperatief verheerlijken als lichtgever. Waarom is 'gebroken' minder verhelderend dan 'breek!'? Is dat geen domme en goedkope uitspraak? Dat zou het geval zijn wanneer de narratief 'Wij zijn Duitsland in gemarcheerd' beschouwd zou worden als minder verhelderend, minder verlichtend dan de opdracht van Fortinbras aan het eind van Hamlet. Maakt de geluidsgolven van de taal verkrijgen een kwaliteit die in de imperatief geheel ontbreekt. Een imperatief kan ons wakker schudden, schrik aanjagen of iets verhelderen. Maar het mist de kwaliteit die de woorden van de Hindoestaanse jongen, 'Mijn vader, de tak is gebroken', bezit. De narratief verwarmt ons hart. We zeggen 'goed gedaan'. De narratief is als de warmte van de kachel in een huis. Het doet ons goed om de grote daden uit het verleden te horen, mits op een goede manier verteld en gerapporteerd. We voelen ons veilig en beschermd bij wat er verteld wordt.

Verheldering is niet het enige doel van geschiedenis. Ons hart moet verwarmd worden door een licht, anders is het geen geschiedenis, maar natuurkunde. Terwijl we luisteren naar het verhaal voelen we vrees: zullen ze hun hoogste roeping gehoorzamen? Wanneer het verhaal eindigt in rampspoed is het eigenlijk nog niet afgelopen. Het achtervolgt ons in onze dromen, het blijft bij ons en we zullen er iets aan moeten doen. Verhalen met een negatief slot zijn niet afgelopen wanneer ze verteld zijn. Het happy end is een eis in Hollywood vanwege de vrees dat mensen naderhand niet kunnen slapen. Het is legitiem om een Slot te eisen dat overal een punt achter zet. En dat definitieve punt komt pas wanneer duidelijk is dat datgene wat vanaf het begin moest worden gedaan, aan het eind inderdaad gedaan is. Warmte aan het slot Correspondeert met licht in het begin. De Verlichting van de achttiende eeuw maakte de fout dat het deze relatie tussen warmte en licht ontkende. Ze gaven alleen aan het licht de eer van de maatschappelijke organisatie. Maar als het licht van de rede niet bij Prometheus terugkomt in de Vorm van een hartverwarmend verslag van menselijke gehoorzaamheid, zou het geen licht zijn. Dat iedereen tegenwoordig op straat kan vragen om 'een vuurtje', 'a light', is de grote overwinning van Prometheus.

Ons universele eerbetoon aan de god die het vuur stal, ligt in het feit dat wij hebben verklaard dat iedereen vuur moet geven aan iemand anders. We hebben de term diefstal in relatie met vuur uitgewist. Door ons met betrekking tot vuur als goede communisten te gedragen, hebben we Prometheus gevolgd. Deze gewoonte van ons zou voor hem hartverwarmend moeten zijn. Een overzicht zou zijn absolute overwinning laten zien, de totale gehoorzaamheid van alle mensen aan zijn grote bevel: 'laat de mens vuur hebben'. Dat was inderdaad de oplossing die Aeschylus had voor de vloek van Prometheus. Toen de inwoners van Athene ter ere van Prometheus een tempel bouwden waarin ze hem de eer gaven als 'schenker van het vuur', kwam er een eind aan de pijnlijke kwelling van de Titanen en was Zeus verzoend door de lofprijzing en de dankbaarheid van de mensen. De trilogie, die begint met 'Prometheus geboeid', eindigt met een derde deel waarvan de oplossing alle rationalisten in verwarring brengt. Wie begrijpt dat de geschiedenis een overeenstemming is van imperatieven en berichten, zal de verlossing door hartverwarmende menselijke dankbaarheid alleen maar normaal vinden. De gier Stopt met het eten van de lever van Prometheus. De wond geneest. *

Maar wat gebeurt er tussen 'licht' en 'warmte'? Hoe produceren geluidsgolven tenslotte warmte in het menselijke brein wanneer ze beginnen als licht? 'Van hoofd tot hart' moet een parallel vormen met 'van mond tot oor'. De spreker ziet zijn gang helder vanaf het begin; de luisteraar beloont hem door op het eind warmte aan zijn hart te schenken. Wat gebeurt er in de tussentijd? Is de beweging van de maatschappelijke actie tijdens haar uitvoering sprakeloos? Is taal alleen het overeenstemmen van imperatief en narratief? Nee, dat is het niet. De logica van zinnen houdt niet op bij het begin en eind van sociale handelingen. Ook tijdens de handelingen zijn zinnen in actie, ze trillen als een muzikaal ritme in het zenuwstelsel van de mensen aan wie de opdracht is gegeven. De opdrachtgever 'verwacht', hij kijkt uit naar het verslag. Daarom is hij de gevangene van zijn eigen opdracht. Prometheus lijdt voordat zijn succes is verzekerd, voordat de mens hem de enige vorm van dank teruggeeft die hem kan verlossen na die geniale bliksemflits waarbij hij het vuur voor alle mannen en v rouw en beschikbaar maakte. Meisjes zouden misschien niet zoveel roken

als ze geen lid van de 'Prometheus-club' zouden zijn geworden, door het lucifertje dat wordt aangestoken en doorgegeven. Duizenden jaren was deze club het exclusieve recht van mannen. Mannen staken de vuren aan, vrouwen hielden ze brandend.

Er kunnen duizenden jaren liggen tussen een opdracht of een belofte en haar verwerkelijking. Alle grote en belangrijke opdrachten staan tegenwoordig inderdaad pal voor ons en het is alleen maar de vraag of we er iets mee gaan doen. Laten we een voorbeeld bekijken. In 1910 schreef William James zijn 'The Moral Equivalent of War', een belofte, een profetie en een stelling op grond waarvan gehandeld kon worden. In 1940 was er nog niets mee gedaan. Iedereen 'kende' het essay en iedereen ging eraan voorbij! Dit is een voorbeeld van de wijze waarop logici altijd en eeuwig de kennis uit de weg gaan. In plaats daarvan bewezen twee grote oorlogen de stelling van James, dat zonder een morele tegenhanger 'oorlog haar gang moet gaan'. Dit voorbeeld laat op treffende wijze zien hoe een nieuwe, authentieke taal in de samenleving een langzame start maakt. Hier wordt de nieuwe term, de nieuwe voorwaarde voor de vrede aangekondigd en op de nalatigheid rust een vloek, dan moet 'de oorlog haar gang gaan'. Echter, de spreker heeft geen luisteraars gevonden, alleen lezers. James was een profeet en een heilige, maar hij werd eenvoudigweg behandeld als een schrijver van spannende verhalen. Intussen gaan de oorlogen hun gang, brutaler dan ooit. Met andere woorden, wanneer er een imperatief wordt gegeven, maar niemand slaat er acht op, dan zijn de gevolgen veel erger dan in de dagen voordat de nieuwe weg naar de toekomst werd uitgeroepen.

** Ik ben me ervan bewust dat sommige critici volhouden dat Prometheus Pyrophorus het eerste in plaats van het derde deel van de trilogie over de Titanen was. Ze worden weerlegd door de ene zin die we van dit stuk hebben, waarin wordt gezegd dat de myriaden Prometheus hadden vastgebonden. Dat kan niet voorafgaand aan het stuk dat we bezitten, 'Prometheus gebonden', worden gezegd aangezien het vastbinden in deze tragedie plaatsvindt. Maar de moderne kritiek, die denkt dat niet een heel stuk kan worden gewijd aan de introductie van een nieuwe cultus, corrigeerde eenvoudigweg onze traditie van de regel door het 'hebben hem vastgebonden' te veranderen in 'zullen hem vastbinden'. Dit toont de vooringenomenheid aan van de moderne kritiek, die meent dat de cultus in het drama niet interessant is. In 'Eumenides' besluit Aeschylus zijn trilogie echter met precies dezelfde sleutel: de furiën ontvangen een tempel en deze oude godinnen worden verzoend met de nieuwe goden door de plaats die voor hen in de stad wordt ingeruimd. De furiën noemen zichzelf 'de ouden' en uiten heftige beschuldigingen aan het adres van de nieuwe goden van de stad! 'Prometheus' vormt een complete pendant met deze oplossing in de 'Eumenides'. Vergeleken met Zeus is zijn cultus onder de mensen nieuw, tegelijkertijd is hij niet zo'n oergod als de tribale krachten van de vendetta. Dat hem in Athene een cultus werd gegeven, betekende geen verzoening tussen stam en stad, maar tussen individualiteit en stad. Maar het probleem was even serieus en complex en zeker zo waardig om een stuk aan te wijden als de verlossing van de furiën.*

uit: Het wonder van de taal - door: Eugen Rosenstock-Huessy